

**Onderwijsstructuren en trainingsystemen
in Europa - België - Vlaamse Gemeenschap - 2009**

Vlaamse overheid

Verantwoordelijke uitgever:
Natalie Verstraete
Afdeling Internationale Projecten Onderwijs
Koning Albert II-laan 15
1210 Brussel

Tekst:
Rob De Vries

Coördinatie:
Ilse Scheirlinckx

Drukwerk:
Ministerie Onderwijs en Vorming
Drukkerij

Naast deze brochure geeft het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming tal van andere publicaties uit. Voor een overzicht kunt u terecht op de website

www.ond.vlaanderen.be/publicaties

Een papieren versie van de catalogus kunt u bekomen bij het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, Agentschap voor Onderwijscommunicatie, Cel Publicaties Onderwijs, Koning Albert II-laan 15, 1210 Brussel, tel: 02-553.66.53 – fax: 02-553.66.54 – e-mail:

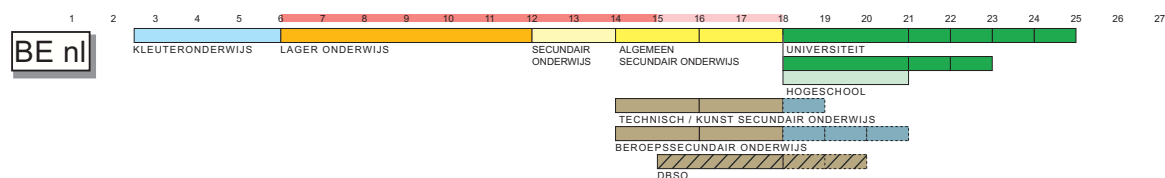
onderwijspublicaties@vlaanderen.be

Indien u meer gedetailleerde informatie wenst over onderwijssystemen in Europa, kan u de Eurybase databank raadplegen (<http://www.eurydice.org>), alsook de CEDEFOP monografieën (<http://www.cedefop.eu.int>).

organisatie van het onderwijssysteem in de Vlaamse gemeenschap, 2008-2009	4
1. Beleid en beheer	5
1.1 Achtergrond	5
1.2 Het educatieve systeem: fundamentele principes & wetgeving	6
1.3 Verdeling van de verantwoordelijkheden inzake de organisatie en administratie van onderwijs & vorming	7
1.4 Kwaliteitsbewaking	8
1.5 Financiering	10
1.6 Advies- & overlegorganen	11
1.7 Private sector	13
2. Kleuteronderwijs	14
2.1 Organisatie	14
2.2 Activiteitenprogramma	14
2.3 Assessment	15
2.4 Leerkrachten	15
2.5 Statistieken	16
3. Leerplichtonderwijs	17
3.A Lager onderwijs	17
3.A.1 Schoolorganisatie	18
3.A.2 Curriculum	18
3.A.3 Assessment/certificering	19
3.A.4 Voortgang studies/begeleiding/overgangsregelingen	19
3.A.5 Leerkrachten	20
3.A.6 Statistieken	20
3.B Leerplichtig secundair onderwijs	21
3.B.1 Schoolorganisatie	21
3.B.2 Curriculum	22
3.B.3 Assessment/certificering	23
3.B.4 Voortgang studies/begeleiding/overgangsregelingen	24
3.B.5 Leerkrachten	24
3.B.6 Statistieken	25
4. Secundair onderwijs na de leerplicht	26
Vierde graad beroepssecundair onderwijs	26
HBO, hoger beroepsonderwijs	26
5. Initiële beroepsopleiding & alternerend leren	27
5.1 Organisatie	27
5.2 Instellingen voor initiële beroepsopleiding & vorming	28
5.3 Toelatingsvoorwaarden	28
5.4 Financiering	28
5.5 Curriculum	29
5.6 Assessment/Kwalificaties	30
5.7 Begeleiding	31
5.8 Onderwijzend personeel	32
5.9 Statistieken	32
6. Tertiair onderwijs	33
6.1 Toelatingsvoorwaarden	33
6.2 Studiekost/Financiële steun voor studenten	34
6.3 Academisch jaar	34
6.4 Opleidingen	34

6.5	Assessment/kwalificaties	36
6.6	Onderwijzend personeel	36
6.7	Statistieken	37
7.	Permanente vorming & volwassenenonderwijs	39
7.1	Beleid & wetgeving	39
7.2	Beleidsinstanties en organisaties	40
7.3	Financiering	41
7.4	Personeel	42
7.5	Organisatie	43
7.5.1	Soorten opleidingsinstellingen	43
7.5.2	Toelatingsvoorwaarden	43
7.5.3	Doelstellingen van de opleidingen	45
7.5.4	Organisatieprincipes – tijd en opleidingsplaats	46
7.5.5	Curriculum	46
7.5.6	Kwaliteitsbewaking	50
7.6	Begeleiding	51
7.7	Assessment, accreditatie & erkenning	52
7.8	Statistieken	55

ORGANISATIE VAN HET ONDERWIJSSYSTEEM IN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, 2008-2009

Pre-primair – ISCED 0 (waarvoor het Ministerie Onderwijs en Vorming niet verantwoordelijk is)	Pre-primair – ISCED 0 (waarvoor het Ministerie Onderwijs en Vorming verantwoordelijk is)
Primair Onderwijs – ISCED 1	Enkelvoudige structuur – ISCED 1 + ISCED 2 (geen institutioneel onderscheid tussen ISCED 1 en 2)
Algemeen Lager Secundair – ISCED 2 (inclusief Beroepsvoorbereidend)	Lager Beroepssecundair – ISCED 2
Algemeen Hoger Secundair – ISCED 3	Hoger Beroepssecundair – ISCED 3
Post-secundair niet-tertiar – ISCED 4	
Tertiair onderwijs – ISCED 5A	Tertiair onderwijs – ISCED 5B
Toewijzing aan de ISCED niveau's: ISCED 0 ISCED 1 ISCED 2	
Voltijds leerplichtonderwijs	Deeltijds leerplichtonderwijs
Deeltijds of alternerend leren en werken	Bijkomend jaar
-/n/- Verplichte werkervaring + de duur ervan	>> Studie in het buitenland

Bron: Eurydice

1. BELEID EN BEHEER

1.1 Achtergrond

België is **een federale staat** met constitutionele monarchie opgericht in 1830. Het is een dubbele federatie van

- 3 gemeenschappen (de Vlaamse, Franse en Duitstalige Gemeenschap) verantwoordelijk voor o.m. culturele materies, onderwijs en persoonsgebonden materies;
- 3 gewesten (het Vlaamse, Waalse en Brussels Hoofdstedelijk Gewest) o.m. verantwoordelijk voor economie, transport en publieke werken.

Er zijn eveneens 4 taalgebieden: het Nederlandse, het Franse, het Duitse (de 9 gemeenten van de Oostkantons) en het tweetalig gebied Brussel-hoofdstad (de 19 Brusselse gemeenten).

De **Vlaamse Gemeenschap** bestaat uit het Vlaams Gewest én de Nederlandstalige instellingen op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Vlaanderen telt 5 provincies en 308 steden en gemeenten.

Het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** is het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad, bestaande uit 19 gemeenten.

België heeft 10.666.866 inwoners binnen een gebied van 30.528 km²; het Vlaams Gewest telt 6.161.600 inwoners binnen een gebied van 13 522 km²; het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 1.048.491 inwoners binnen 168 km² (SVR 1/1/2008). De werkzaamheidsgraad (werkenden/bevolking) van 25-64 jaar was in het Vlaamse Gewest 73,6 % in 2007. Voor ouderen 55-64 jaar was dit 31,4 % in 2006.

Op 1/10/2006 waren er volgens het rijksregister 968.926 leerplichtigen (geboortjaar 1989-2000).

Scholingsgraad van de bevolking van het Vlaamse Gewest (25-34 jaar), in %

Hoogst behaalde diploma	2006	1990
Maximaal lager secundair	14,7	45,0
Hoger secundair	42,0	30,5
Hogeschool niveau	24,5	13,0
Universitair niveau	18,8	11,5

Bron: SVR, 2008

De Belgische grondwet garandeert de scheiding van Kerk en Staat. De 'erkende' **godsdiensten** zijn de katholieke, protestantse, joodse, anglicaanse, islamitische en orthodoxe godsdienst.

De enige officiële **taal** van de Vlaamse Gemeenschap is het Nederlands, dat dus ook de onderwijstaal is. **Frans** wordt aangeleerd als tweede (vreemde) taal vanaf het vijfde jaar lager onderwijs (in de Brusselse regio vanaf het derde jaar lager onderwijs). **Engels** wordt aangeleerd vanaf het secundair onderwijs. Afhankelijk van de genomen onderwijskundige opties kunnen andere talen (inzonderheid Duits) op school worden geleerd.

1.2 Het educatieve systeem: fundamentele principes & wetgeving

De **grondwettelijke vrijheid van onderwijs** is een basisgegeven in de Belgische onderwijswetgeving (art. 24 van de Belgische Grondwet). Deze houdt in:

- het recht voor elke natuurlijke persoon of rechtspersoon om scholen op te richten en onderwijs te organiseren; deze initiatiefnemers worden de 'inrichtende machten' of (in het basisonderwijs) 'schoolbesturen' genoemd;
- het recht van richting d.w.z. scholen te funderen op een welbepaalde levensbeschouwing of op welbepaalde pedagogische of onderwijskundige opvattingen;
- het recht van inrichting en de vrijheid van schoolkeuze voor leerlingen en hun ouders.

De grondwet garandeert ook dat alle kinderen in het lager en het secundair onderwijs recht hebben op 2 lessen per week levensbeschouwelijke vorming, als onderdeel van het basiscurriculum. Het officieel onderwijs moet de keuze van alle ouders dienaangaande respecteren en de keuze bieden tussen een godsdienstig vak en een vak niet-confessionele zedenleer.

Inzake organisatie van het onderwijs worden in Vlaanderen drie grote '**onderwijsnetten**' onderscheiden.

- **GO! het onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap** (www.gemeenschapsonderwijs.be) is officieel onderwijs gefinancierd door de Vlaamse Gemeenschap. De inrichtende machten zijn hier (in tegenstelling tot in de Franse en Duitstalige Gemeenschap) de (centrale) Raad GO! en de 28 scholengroepen (die bestaan uit scholen basis en secundair onderwijs en niet mogen verward worden met de scholengemeenschappen beschreven in 1.6). Dit onderwijs recruteert 14,4 % van de leerlingen lager- en 16,5 % secundair onderwijs .
- Het **gesubsidieerd officieel onderwijs** wordt georganiseerd door steden en gemeenten (www.ovsg.be) en provincies (www.pov.be) en gesubsidieerd door de Vlaamse Gemeenschap. Het recruteert 22,3 % van de leerlingen lager- en 7,8 % secundair onderwijs. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest treedt de Vlaamse Gemeenschapscommissie op als inrichtende macht van haar hoofdstedelijke Vlaamse scholen (www.bop.vgc.be).
- Het **gesubsidieerd vrij onderwijs** wordt georganiseerd door een groot aantal privaatrechtelijke inrichtende machten, gesteund op een confessionele (katholieke <http://ond.vsko.be>, joodse, protestantse) of niet-confessionele levensbeschouwing of op een welbepaalde pedagogische of onderwijskundige opvatting (de zogenaamde methodescholen <http://users.skynet.be/fopem>). Deze scholen zijn erkend en gesubsidieerd door de Vlaamse Gemeenschap en recruterende 63,3 % der leerlingen basis- en 75,7 % secundair onderwijs. Deze deze scholen behoren overwegend tot het katholiek onderwijs.

Verscheidende soorten methodescholen gebaseerd op methoden zoals Freinet, Steiner, Montessori, Jenaplan e.a. bestaan in de verschillende onderwijsnetten, maar ook als onafhankelijke scholen.

Om gesubsidieerd/gefinancierd te kunnen worden moeten de scholen de decretaal vastgelegde onderwijsstructuur aannemen, een leerplan volgen dat de eindtermen en ontwikkelingsdoelen herkenbaar bevat (zie 2.2, 3.A.2, 3.B.2) (waarbij de leerlingen de eindtermen moeten bereiken en de ontwikkelingsdoelen nastreven), zich aan controle door de onderwijsinspectie onderwerpen, deelnemen aan een LOP (lokaal overlegplatform) en zich houden aan de decretaal opgelegde participatie (zie 1.6).

De scholen van het openbaar onderwijs (deze van de Vlaamse Gemeenschap en van het gesubsidieerd officieel onderwijs) dienen leerplannen te gebruiken die zijn ontwikkeld door een openbare instantie of onderwijsnetten.

Het recht op gelijke onderwijskansen is eveneens een basisprincipe van het onderwijsbeleid in Vlaanderen. Het gelijkeonderwijskansenbeleid (GOK www.ond.vlaanderen.be/gok) verankerde het **principeel recht op inschrijving in een school en vestigingsplaats naar keuze, ongeacht huidskleur, nationale of etnische afkomst, religie of geslacht**. Op voorwaarde tenminste dat de school niet volzet is, de leerling niet werd uitgesloten in een vorig jaar en de ouders het pedagogisch project en het schoolreglement onderschrijven. LOP's, lokale overlegplatforms (zie 1.6) moeten waken over de toepassing van het gelijkeonderwijskansenbeleid op het lokale vlak. Het onderwijs is bijgevolg in principe gemengd.

Alle wet- en regelgeving kan men raadplegen op <http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/>

1.3 Verdeling van de verantwoordelijkheden inzake de organisatie en administratie van onderwijs & vorming

Federaal niveau

De grondwetsherziening van 15 juli 1998 hevelde de verantwoordelijkheden inzake onderwijs over naar de **gemeenschappen**, met uitzondering van de vastlegging van het begin en het einde van de leerplicht, de minimumvoorwaarden voor het verlenen van diploma's en het pensioenstelsel. Federale bevoegdheden blijven ook het Betaald Educatief Verlof (onder de federale minister van Werk), de militaire opleiding (onder de federale minister van Landsverdediging) en de politieopleiding (onder de federale minister van Binnenlandse Zaken en de federale minister van Justitie).

Vlaamse Gemeenschap

Het wetgevende orgaan voor Vlaanderen is het Vlaams parlement (www.vlaamsparlement.be), het parlement van de Vlaamse Gemeenschap en het Vlaamse Gewest. De uitvoerende macht is in handen van de Vlaamse regering (www.vlaanderen.be).

Het Beleidsdomein Onderwijs en Vorming omvat:

- het DOV, Departement Onderwijs en Vorming, dat onder leiding van de secretaris-generaal zorgt voor de beleidsondersteuning (www.ond.vlaanderen.be/wegwijs/organogram);
- 4 interne verzelfstandigde **agentschappen** die o.l.v. van een administrateur-generaal zorgen voor de beleidsuitvoering:
 - AgODi, Agentschap voor Onderwijsdiensten (basis-, secundair-, deeltijds kunstonderwijs, centra voor leerlingenbegeleiding, inspectie en begeleiding);
 - AHOVOS, Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs en Studietoelagen;
 - AOC, Agentschap voor Onderwijscommunicatie (informatie & communicatie, Klasse);
 - AGION, Agentschap voor Infrastructuur in het Onderwijs, een IVA met rechtspersoonlijkheid;
- de **Beleidsraad**, waarin de minister strategisch overleg pleegt met de 5 leidende ambtenaren;
- de **VLOR** (www.vlor.be) (Vlaamse Onderwijsraad) die fungeert als strategische adviesraad.

De regelgeving gebeurt d.m.v. decreten, (federale) wetten, besluiten van de Vlaamse Regering (BVR), Koninklijke Besluiten (KB) en ministeriële omzendbrieven. Alle decreten dienen vooraf voor advies te worden voorgelegd aan de VLOR en worden doorgaans ook voorgelegd aan de Raad van State voor juridisch advies en zonodig aan de SERV (Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen) voor de sociaal-economische impact.

De bevoegdheid voor onderwijs ligt bij de Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming, die in de huidige regering eveneens Vlaams minister van Werk is. In tegenstelling tot in Franse en Duitstalige Gemeenschap is de minister niet langer de inrichtende macht van het onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap. De minister wordt bijgestaan door een kabinet met onderwijsspecialisten. Hij is bevoegd voor:

- het tewerkstellingsbeleid; beroepsomscholing en bijscholing (zie daarvoor ook 7.1);
- het onderwijs, de voorschoolse vorming, de post- en para-scolaire vorming, de sociale promotie en basiseducatie;
- de coördinatie van het beleid met betrekking tot de Vlaamse Rand rond Brussel.

Het lokale niveau

Lokale openbare besturen, met name de provincieraad en de gemeenteraad, fungeren enkel als inrichtende macht van het eigen provinciale en stedelijk/gemeentelijk onderwijs. Als gevolg van de grootstedelijke onderwijsproblemen (inzonderheid het kansarmoede probleem) hebben enkele grote steden echter de laatste jaren netoverschrijdende initiatieven genomen teneinde het gelijkeonderwijskansenbeleid beter te kunnen implementeren (zie 1.6). Het 'flankerend onderwijsbeleid' ondersteunt in 13 centrumsteden en 14 niet-centrumsteden onderwijsprojecten om onderwijsachterstanden tegen te gaan.

De inrichtende macht heeft het autonome recht leerplannen uit te werken, een pedagogisch project uit te bouwen en schoolregels vast te leggen, op voorwaarde tenminste dat de eindtermen en ontwikkelingsdoelen, wettelijke richtlijnen en democratische beginselen geëerbiedigd blijven. De inrichtende macht is ook vrij in de keuze van de pedagogische methoden, de evaluatie van leerlingen en studenten en het uitreiken van officiële getuigschriften. Ze is ook verantwoordelijk voor de selectie van leraren en het aanwerven en bevorderen van ondersteunend, administratief en management personeel in overeenstemming met de statutaire wetgeving.

Teneinde hun scholen te ondersteunen en hen te vertegenwoordigen in overleg- en adviesorganen (zoals de VLOR) hebben de inrichtende machten **koepelorganisaties** opgericht.

Het schoolhoofd, de directeur, is verantwoordelijk voor beheer en beleid op schoolniveau. Hij beslist over het toewijzen van klassen en heeft het recht om lessen bij te wonen, advies en begeleiding te geven en over de pedagogische en didactische capaciteiten van leraren te oordelen. Hij is eveneens verantwoordelijk voor het opstellen van lessenroosters en het organiseren van klassen, alsook voor de interne en externe communicatie en relaties.

Er is een budget beschikbaar voor voortdurende vorming van schoolhoofden en leden van de inrichtende machten en voor training van schoolsecretariaten.

1.4 Kwaliteitsbewaking

De kwaliteitszorg gebeurt door:

- een externe evaluatie van scholen (doorlichtingen) door de onderwijsinspectie van de Vlaamse Gemeenschap;

- interne evaluaties in scholen;
- de ontwikkeling en implementatie van eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor alle scholen;
- periodieke onderwijspeilingen waarbij de leerlingen en studenten wordt beoordeeld op het bereiken van eindtermen op bepaalde domeinen;
- visitaties en accreditatie van opleidingen in het hoger onderwijs.

De **onderwijsinspectie** (www.onderwijsinspectie.be) van de Vlaamse gemeenschap is belast met het toezicht op de kwaliteit van het onderwijs in alle scholen en op alle niveaus (met uitzondering van de universiteiten en programma's van 2-cycli in hogescholen). Het Decreet van 17 juli 1991 legt de structuur en werking vast van de inspectie en organiseert ze volgens niveau in 5 korpsen: basisonderwijs (ingedeeld en gecoördineerd per regio), secundair onderwijs (ingedeeld in vakgroepen), volwassenenonderwijs en basiseducatie, deeltijds kunstonderwijs (ingedeeld per studierichting) en Centra voor Leerlingenbegeleiding.

Een **inspectieraad** onder voorzitterschap van de coördinerend inspecteur-generaal en samengesteld uit de inspecteurs-generaal Basisonderwijs en Secundair Onderwijs en de coördinerende inspecteurs, zorgt voor de sturing. De overheid wil overigens de operationele autonomie van de onderwijsinspectie in de nakende toekomst versterken.

Daarnaast bestaat een aparte **inspectie levensbeschouwelijke vakken**, onder administratieve leiding van de coördinerend inspecteur-generaal. Deze inspecteurs-adviseurs worden aangeduid door de erkende instanties van de erkende godsdiensten en de erkende vereniging van de niet-confessionele gemeenschap. Ze hebben een overlegcel, de 'CLBV, commissie levensbeschouwelijke vakken' opgericht.

De inspectie gaat door middel van vooraf aangekondigde en met de betrokken scholen voorbereide **schooldoorlichtingen** (door een team van inspecteurs) na of de scholen hun maatschappelijke opdracht vervullen en de gemeenschapsgelden op verantwoorde wijze gebruiken. Zij hanteert hierbij het CIPO-model (context, input, proces, output). De keuze voor dit model impliceert dat de inspectie het functioneren van de leraar en de directeur ziet binnen het totale functioneren van de school en het functioneren van de school kadert binnen de lokale context. De doorlichtingsverslagen zijn openbaar en te raadplegen op de onderwijswebsite. Jaarlijks publiceert de inspectie op basis van de doorlichtingsverslagen een '**Onderwijsspiegel**' (www.ond.vlaanderen.be/overzichten/onderwijsspiegel.htm), een verslag waarin ook specifieke thema's worden onderzocht.

Daarnaast hebben enkele inrichtende machten van de grote onderwijsnetten hun eigen inspectie-adviseurs behouden.

In de schooldoorlichting wordt sterk gekeken naar de realisatie van **eindtermen en ontwikkelingsdoelen** (zie 2.2, 3.A.2, 3.B.2). Deze worden ontwikkeld door de **entiteit Curriculum** (www.ond.vlaanderen.be/dvo) binnen het Departement Onderwijs en Vorming. Ze moeten na advies door de VLOR decretaal worden bekrachtigd en dienen opgenomen te worden in de leerplannen.

Verder wil de overheid in toenemende mate werk maken van de erkenning en waardering van zelfevaluatieprojecten op schoolniveau en stimuleert daartoe de ontwikkeling en implementatie van nieuwe instrumenten en methodologieën ervoor. De PBD, **pedagogische begeleidingsdiensten** ondersteunen deze interne kwaliteitszorg. Deze begeleidingsdiensten worden georganiseerd door de netgebonden koepelorganisaties ter begeleiding van hun leerkrachten en scholen in de uitbouw van hun pedagogisch project (Decreet van 17 juli 1991).

Sinds 2002 organiseert het onderwijsdepartement onderwijspeilingen om na te gaan in welke mate de eindtermen in bepaalde domeinen worden bereikt (o.m. voor wiskunde, biologie informatieverwerking en -verwerking), op het einde van het 6^e leerjaar basisonderwijs en het einde van een graad in het secundair onderwijs (2^e, 4^e en 6^e leerjaar). De resultaten worden ook gebruikt om de eindtermen zelf te evalueren. Vanaf 2007 worden twee keer per jaar onderwijspeilingen georganiseerd. Voor de scholen die niet opgenomen zijn in het onderzoeksstaal zullen parallelversies van de peiling beschikbaar zijn, zodat zij zelf hun prestaties kunnen nagaan en vergelijken.

In het **hogere onderwijs** omvat de kwaliteitszorg 3 stadia.

1. De interne zelfevaluatie die decretaal is ingebouwd.
2. De visitatie van een opleiding (of cluster van opleidingen), vertrekkende van die zelfevaluatierapporten, door visitatiecommissies die gecoördineerd worden door de VLHORA, Vlaamse Hogescholenraad (www.vlhora.be) en de VLIR, Vlaamse Interuniversitaire Raad (www.vlir.be).
3. De accreditatie door de NVAO, Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie, die vertrekt van de beoordeling door de visitatiecommissie. Bij een positief accreditatiebesluit is de opleiding geaccrediteerd voor de duur van acht academiejaren. Bij een negatief besluit kan een aanvraag voor een tijdelijke erkenning van 1 academiejaar worden ingediend, die tweemaal kan verlengd worden (www.nvao.be).

1.5 Financiering

De gemeenschappen krijgen jaarlijks van de federale staat een vaste financiële dotatie voor onderwijs. Daarnaast heeft de Vlaamse overheid nog andere inkomsten, zoals gewestbelastingen en eigen ontvangsten, waarvan een deel wordt toegewezen aan onderwijs.

In het nieuwe financieringssysteem voor het leerplicht onderwijs is de basisfinanciering van de werkingsmiddelen voortaan voor alle netten gelijk en houdt daarbij rekening met het onderwijsniveau, de onderwijsvorm en het studiegebied. Vooraf wordt 3% van het budget gebruikt om de vrije keuze voor neutraal onderwijs door het GO! (onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap) te garanderen. Bovendien wordt 4,5% gebruikt voor de officiële scholen (GO! en gesubsidieerd officieel onderwijs) die de keuze aanbieden inzake levenbeschouwelijke vorming (tussen een der erkende godsdiensten en niet-confessionele zedenleer). Tenslotte wordt vooraf een deel verdeeld rekening houdende met de sociale samenstelling van de leerlingenpopulatie van de scholen. Hierbij worden als leerlingenkenmerken gebruikt (het onderwijsniveau van de moeder, de thuistaal, het verkrijgen van een studiebeurs, de buurt waarin de school gelegen is). Dat sociale deel bedraagt in 2008-2009 14% voor het basisonderwijs en 10% voor het secundair onderwijs).

Vanaf 1/1/2008 worden ook **universiteiten en hogescholen** op een nieuwe manier **gefinancierd**. Ze worden erdoor aangemoedigd om studenten intensiever te begeleiden (een deel outputfinanciering is immers ingebouwd), meer kansarme groepen aan te trekken en het opleidingsaanbod te rationaliseren en optimaliseren. Ook studenten met functiebeperkingen wegen zwaarder door bij de berekening van de werkingsmiddelen.

Het AGION, Agentschap voor Infrastructuur in het Onderwijs (www.agion.be) subsidieert en financiert de aankoop, de bouw en de modernisering van schoolgebouwen voor het leerplichtonderwijs en de hogescholen. Er is een inhaaloperatie gestart inzake scholenbouw, waarbij een (nog door de overheid te selecteren) private vennootschap de bouwprojecten zal ontwerpen, bouwen, financieren en onderhouden. De Vlaamse Bouwmeester zal mee de

ontwerpen beoordelen. De nieuwe gebouwen zullen zeer energiezuinig moeten worden ingericht en aan strenge isolatienormen voldoen (www.ond.vlaanderen.be/energie/default.htm).

De belangrijkste posten in de begroting van het Vlaamse onderwijs zijn als volgt verdeeld:

	2008
Salarissen (*)	6.006.350
Werking	2.402.442
Investerings	475.208
Andere	358.702
Totaal	9.242.702

(Statistisch Jaarboek van het Vlaams Onderwijs, 2007-2008)

1.6 Advies- & overlegorganen

De **VLOR, Vlaamse Onderwijsraad** (www.vlor.be) heeft het statuut van strategische adviesraad binnen het beleidsdomein onderwijs en vorming. De VLOR is decretaal bevoegd voor studie, gezamenlijke actie en overleg over alle onderwijsaangelegenheden waarvoor de Vlaamse Gemeenschap verantwoordelijk is. De VLOR dient voorafgaand advies te geven over alle voorontwerpen van onderwijsdecreten, beleidsrapporten en -documenten bestemd voor het Vlaams parlement. In de verschillende raden van de VLOR zitten vertegenwoordigers van de koepelorganen van de onderwijsnetten, de VLIR (universiteiten) en de VLHORA (hogescholen), de ouderverenigingenkoepels, studenten- en leerlingenkoepels, de onderwijsvakbonden, de socio-economische wereld (SERV) en de sociaal-culturele organisaties; alsook vertegenwoordigers van de cursisten permanente vorming, ervaringsdeskundigen en rechtstreeks verkozen directeurs van Basisonderwijs, Secundair Onderwijs, Deeltijds Kunstonderwijs, Centra Basiseducatie en Centra voor Volwassenenonderwijs.

Belangrijke onderwijsdecreten worden vooraf vaak voorgelegd aan de **Raad van State** voor juridisch advies, en aan de **SERV** (www.serv.be), Sociaal-Economische Raad voor Vlaanderen, voor advies inzake de relatie onderwijs-arbeidsmarkt.

Voor de onderhandelingen over de arbeidsvoorwaarden in het onderwijs werden op verschillende niveaus specifieke **sociale overlegorganen** gecreëerd, die verschillen naargelang het onderwijsnet en de onderwijssector. Er bestaat ook een traditie om meerjarige centrale CAO's, collectieve arbeidsovereenkomsten te sluiten. Voor het hoger onderwijs wordt een aparte CAO gesloten.

Inzake de **band met de arbeidsmarkt** zorgen verschillende organen voor overleg en advies.

- Voor het technisch en beroepsonderwijs zijn er binnen het kader van de VLOR zogenaamde **sectorcommissies** opgericht voor alle grote segmenten van de arbeidsmarkt (metaalindustrie, textiel, voeding, ...).
- In het bijzonder voor het volwassenenonderwijs zijn er permanente werkgroepen opgericht binnen de **ERSV's, de Erkende Regionale Samenwerkingsverbanden** (de vroegere STC's). Ze hebben een overlegfunctie én een formele adviesbevoegdheid met betrekking tot de planning van nieuwe opleidingsprogramma's in het volwassenenonderwijs.
(http://www2.vlaanderen.be/werk/ersv_index"ERSV")

- De **RTC's, Regionale Technologische Centra** moeten het makkelijker maken voor het onderwijs te kunnen beschikken over hoogtechnologische apparatuur; ze bevorderen tevens de samenwerking met VDAB, Syntra en de sectorfondsen (www.ond.vlaanderen.be/rtc).
- Om de lerenden een homogeen vormingsaanbod te kunnen aanbieden en de institutionele opleidingsverstrekkers beter onderling af te stemmen werd op 31 maart 2003 de **DIVA, Dienst Informatie Vorming en Afstemming** opgericht en geherpositioneerd in 2006 als vzw waarin de VDAB (www.vdab.be), SYNTRA-Vlaanderen (www.sytnra.be) en SoCiuS, het Steunpunt voor Sociaal-cultureel Volwassenenwerk (www.socius.be), de Federatie Basiseducatie en de onderwijskoepels volwassenenonderwijs (GO!, VSKO, OVSG,POV) zetelen . (<http://www2.vlaanderen.be/diva/Site/index.html>).

Om het gelijkeonderwijskansenbeleid op het lokale vlak te helpen implementeren en het recht op inschrijving van leerlingen in de school van hun keuze te verzekeren, werden voor het basisonderwijs 41, voor het secundair 19 **LOP's, lokale overlegplatforms** (www.ond.vlaanderen.be/gok/lop) opgericht. Hierin zetelen zowel onderwijsverstrekkers als lokale actoren zoals vertegenwoordigers van allochtone en kansarme autochtone gemeenschappen, de integratiesector, socio-economische partners e.a.. De LOP's hebben ook als onderzoekstaak de lokale situatie in kaart te brengen en een omgevingsanalyse inzake ongelijke onderwijskansen uit te voeren. Ze hebben tevens een adviesopdracht op lokaal, provinciaal en gewestelijk vlak.

Om de grootstedelijke onderwijsproblemen aan te pakken, sociale achterstelling tegen te gaan en het gelijkeonderwijskansenbeleid vorm te geven hebben een aantal grotere **centrumsteden** netoverschrijdende initiatieven genomen en een netoverschrijdende dienstverlening en stuurgroep uitgebouwd. De projecten kregen een decretale onderbouw in 2007 (www.ond.vlaanderen.be/lokaalbeleid).

De **participatie** (www.ond.vlaanderen.be/participatie) binnen het basis- en secundair onderwijs wordt geregeld door het Decreet van 2 april 2004. De scholen dienen een **pedagogische raad**, een **ouderraad** en een **leerlingenraad** op te richten met adviesrecht en recht op informatie en op inzage van documenten. Daarnaast dient ook een **schoolraad** te worden opgericht, die bestaat uit vertegenwoordigers van ouders en personeelsleden en door hen gecoöpteerden uit de sociale, economische en culturele milieus. De directeur woont de vergaderingen bij met adviserende stem. De schoolraad heeft recht op informatie en op inzage van documenten en informatie- en communicatieplicht over de eigen werking. De schoolraad heeft ook advies- en overlegbevoegdheid over o.m. de programmatie van het studietoeraanbod, de bepaling van het profiel van de directeur, de organisatie van het leerlingenvervoer, het schoolreglement, de financiële bijdragen die aan de ouders gevraagd worden (o.m. voor parascolaire activiteiten) en de afwijkingen die daarop zullen toegestaan worden. Bij problemen inzake participatie kan op vraag van een der partijen een **bemiddelingscommissie** worden ingeschakeld. Bij ernstige klachten de **Commissie Zorgvuldig Bestuur** (www.ond.vlaanderen.be/zorgvuldigbestuur).

Op niveau van de **scholengemeenschap** (een vrijwillig samenwerkingsverband van verschillende scholen op hetzelfde onderwijsniveau in een van de 44 geografisch afgebakende schoolzones) moeten alle schoolraden van de scholen behorend tot een scholengemeenschap vertegenwoordigd worden in een **medezeggenschapscollege**. Dat moet worden geraadpleegd bij beslissingen die de vertegenwoordigde geledingen aanbelangen. Bij beslissingen inzake het rationaliseren van het onderwijsaanbod en inzake leerlingenoriëntering en -begeleiding moet deze raadpleging onder de vorm van overleg gebeuren. (www.ond.vlaanderen.be/gidsvoorleraren/1indienst/scholengemeenschap.htm).

In het secundair onderwijs maken doorgaans alle leerkrachten die in een bepaalde klas lesgeven deel uit van de **klassenraad**. Die vervult 3 functies, met name deze van toelatingsklassenraad, begeleidende klassenraad en delibererende klassenraad.

Ook in het **hoger onderwijs** is de participatie van personeelsleden, studenten en de socio-economische en culturele milieus geregeld. Het participatiedecreet van 19 maart 2004 creëerde een keuze tussen een inspraakmodel (waarin de studenten beleidsadviezen kunnen geven) en een medebestuurmodel (waarbij in de organen die omtrent een aantal decretaal vastgelegde materies beslissingen nemen minstens 10 % studenten moeten zetelen)

(www.ond.vlaanderen.be/nieuws/2004pers/0312_participatie.htm).

Begeleiding en oriëntatie van leerlingen in het leerplichtonderwijs zijn de verantwoordelijkheid van de netgebonden CLB's, Centra voor Leerlingenbegeleiding (de vroegere PMS-centra). (zie ook 3.A.4).

1.7 Private sector

68,4 % van de leerlingen in het gewoon basis en secundair onderwijs lopen school in gesubsidieerde niet-openbare vrije scholen, gesubsidieerd, erkend en geïnspecteerd door de overheid. De meeste van deze scholen behoren tot het katholieke schoolnet (zie 1.2 & 1.5).

Er bestaat weinig commercieel privaat-onderwijs. Dat wordt trouwens noch erkend, noch gesubsidieerd. Huisonderwijs (gegeven door personen die het ouderlijk gezag uitoefenen) telt 0,03 % der leerlingen in het basisonderwijs en 0,07 % in het secundair onderwijs. Het wordt aanvaard voor het vervullen van de leerplicht mits het aan minimale voorwaarden voldoet, gecontroleerd door de onderwijsinspectie. Het geeft echter geen recht op erkende studiebewijzen. Om die te bekomen moeten de kinderen officiële examens afleggen in daartoe aangewezen scholen of examencommissies. In 2007-2008 volgden 279 leerlingen huisonderwijs op niveau basisonderwijs, 321 op niveau secundair onderwijs. (Statistisch Jaarboek van het Vlaams Onderwijs).

(<http://www.ond.vlaanderen.be/infolijn/faq/leerplicht/huisonderwijs/default.htm>).

2. KLEUTERONDERWIJS

Het Decreet Basisonderwijs van 25 februari 1997 integreerde de wetgeving betreffende het kleuteronderwijs en het lager onderwijs. ('Basisonderwijs' mag niet verward worden met basiseducatie voor volwassenen (zie 7)). Autonome kleuterscholen of lagere scholen kunnen blijven bestaan, maar vanaf 2003 dienen nieuwe scholen de structuur kleuter- én lager onderwijs aan te nemen.

Kleuters kunnen vanaf 2,5 jaar ingeschreven worden in een kleuterschool, telkens de dag na de eerstvolgende schoolvakantie. Vanaf 3 jaar kan de kleuter elke dag worden ingeschreven en in de school worden toegelaten. Van alle 5-jarigen gaat 99 % naar het kleuteronderwijs. Er wordt niettemin een actief beleid gevoerd om alle kleuters kleuteronderwijs te laten volgen. Het kleuteronderwijs duurt in principe tot 6 jaar. Het kleuteronderwijs is **gemengd en kosteloos**. Naast het gewone kleuteronderwijs bestaat een apart buitengewoon kleuteronderwijs voor kleuters met leerproblemen.

De doelstellingen van het kleuter- en lager onderwijs liggen in elkaars verlengde teneinde een doorlopend leerproces te waarborgen. Het onderwijs beoogt een brede persoonlijke ontwikkeling, zowel intellectueel als moreel en qua attitude. Elk kind moet de basisvaardigheden kunnen verwerven die het nodig heeft in het dagelijks leven en die de basis kunnen vormen voor verdere studies. Actieve leermethoden en onderlinge samenhang tussen de verschillende leerdomeinen staan centraal. De scholen dienen integratie in de maatschappij te bevorderen en gedragspatronen en vaardigheden te helpen ontwikkelen die een actieve rol in de maatschappij mogelijk maken.

2.1 Organisatie

Het kleuteronderwijs telt meestal 3 leerjaren. Over het algemeen worden in het **kleuteronderwijs** kleuters gegroepeerd volgens leeftijd: kinderen van 2,5 jaar tot 4 jaar; van 4 tot 5 jaar en van 5 tot 6 jaar. De indeling in groepen behoort echter tot de vrijheid van de inrichtende macht. Gewoonlijk blijft de leerkracht niet bij de klasgroep als die overgaat naar een volgend jaar. Scholen waarin het aantal leerlingen te klein is om aparte jaren in te richten, hanteren soms kortstondig of continu het verticaal verdelingssysteem, waarbij verschillende leeftijdsgroepen in eenzelfde jaar samen zitten. Het aantal leerlingen per klas valt onder de autonomie van het schoolbestuur.

Het schooljaar begint op 1 september en eindigt op 30 juni. De lessen worden gegeven van maandag tot vrijdag en starten ten vroegste om 8u en eindigen ten vroegste om 15u, ten laatste om 17u. De woensdagnamiddag is vrij. Voorschoolse en naschoolse opvang wordt georganiseerd door de school.

2.2 Activiteitenprogramma

De Entiteit Curriculum (de vroegere DVO) heeft voor het kleuteronderwijs **ontwikkelingsdoelen** geformuleerd (Decreet van 25 februari 1997). Dat zijn minimumdoelen op gebied van kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes die de onderwijsoverheid wenselijk acht voor een bepaalde leerlingenpopulatie. Ze zijn vanaf 1 september 1998 verplicht voor alle scholen.

De ontwikkelingsdoelen zijn geformuleerd voor vijf **leergebieden** die het kerncurriculum vormen.

- lichamelijke opvoeding (onderwerpen: motorische competenties, gezonde en veilige levensstijl, zelfconcept en sociaal functioneren),
- muzische vorming (onderwerpen: beeld, muziek, drama, beweging, media en attitudes),

- Nederlands (onderwerpen: luisteren, spreken, lezen, schrijven, taalbeschouwing),
- wereldoriëntatie (onderwerpen: natuur, mens, maatschappij, technologie, tijd en ruimte),
- wiskundige initiatie (onderwerpen: getallen, meten en ruimte)
(www.ond.vlaanderen.be/dvo/basisonderwijs/index.htm).

Alle scholen moeten activiteiten in al deze leergebieden aan de leerlingen aanbieden. De onderwijsinspectie controleert of de ontwikkelingsdoelen worden nagestreefd. Op basis van de ontwikkelingsdoelen maken de schoolbesturen of de onderwijskoepels een **ontwikkelingsplan** (leerplan). Doelen en activiteiten worden uitgezet voor alle leeftijdsgroepen in een doorgaande leerlijn naar het lager onderwijs. Het **lesrooster** wordt door het schoolbestuur opgesteld.

De activiteiten in het **kleuteronderwijs** staan meestal in het teken van een bepaald thema of belangstellingspunt. Deze thema's hangen vaak samen met de jaarkalender, maar kunnen ook onderwerpen zijn die door de kleuters zelf worden ingebracht. De kinderen leren al spelend in multifunctioneel ingerichte en uitgeruste lokalen en een externe speeltuin. Het leerplan stimuleert projecten aan die aansluiten bij de leefwereld en interesse van de kinderen. Ze krijgen de kans zelfstandig of met hulp van andere kinderen (en volwassenen) te experimenteren, ontdekken, overleggen.

In het basisonderwijs wordt **ICT** beschouwd als middel ter ondersteuning van het leerproces. Daarom werden de kleuters vanaf 4 jaar opgenomen bij de doelgroepen van het ICT-infrastructuurprogramma (www.ond.vlaanderen.be/ICT/infrastructuur/default.htm).

2.3 Assessment

De beoordeling in het kleuteronderwijs is hoofdzakelijk gebaseerd op observatie en peilt naar de bereikte ontwikkeling, perspectieven voor een vlotte verdere schoolloopbaan en diagnosticeert zonodig naar oorzaken van achterstand.

Het kleuteronderwijs eindigt meestal in de maand juni van het jaar waarin het kind **6 jaar** wordt. De ouders kunnen beslissen dat hun kind een jaar langer in het kleuteronderwijs blijft of dat hun kind een jaar vroeger overstapt naar het lager onderwijs. De klassenraad van de betrokken kleuterschool en het hoofd van het CLB, Centrum voor leerlingenbegeleiding brengen hierbij advies uit, maar de ouders nemen de eindbeslissing. In geval dat het kind een jaar langer in het kleuteronderwijs blijft, is het leerplichtig.

2.4 Leerkrachten

De leerkrachten kleuteronderwijs worden net als deze voor het lager onderwijs gevormd in de geïntegreerde lerarenopleiding georganiseerd door de hogescholen. Ze zijn geen overheidsambtenaren, maar hebben een eigen specifiek lerarenstatuut (zie verder 3.A.5 & 3.B.5).

Vanaf het schooljaar 2001-2002 is er in het gewoon kleuteronderwijs een **afzonderlijk urenpakket voor kinderverzorgers** (Decreet van 13 juni 2001). Sinds 1 september 2002 zijn er tevens **aanvullende lestijden bewegingsopvoeding**. Er zijn eveneens middelen voor **zorgcoördinatie**, zodat zorgcoördinatoren kunnen worden aangesteld. Vanaf 2007-2008 is het aantal extra instaplestijden voor de begeleiding van kleuters verhoogd en kunnen scholen wanneer ze daarvoor geen kleuteronderwijzers zouden vinden de twee volgende schooljaren uitzonderlijk kinderverzorgers aanstellen.

2.5 Statistieken

Schooljaar 2007-2008 (Statistisch Jaarboek van het Vlaams Onderwijs)

Het aantal leerlingen in het gewoon kleuteronderwijs 14,2% in het onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap, 22,9% in het gesubsidieerd openbaar onderwijs, 62,9% in het gesubsidieerd vrij onderwijs	237 530
Scholen met kleuteronderwijs	2 130
Autonome kleuterscholen	169
Bestuurs- en onderwijzend personeel in het basisonderwijs (kleuter- en lager)	53 778
Leerkrachten-leerlingen ratio in het gewoon kleuteronderwijs (2002-2003)	17

Voor meer statistische gegevens kan men raadplegen:

- het Statistisch Jaarboek van het Vlaams onderwijs 2007-2008
- Vlaams onderwijs in beeld 2007-2008 & Vlaams onderwijs in cijfers 2007-2008
- <http://www.ond.vlaanderen.be/onderwijsstatistieken/>
- de statistieken van de studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR): <http://aps.vlaanderen.be>
- de statistieken van de federale Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie: http://statbel.fgov.be/home_nl.asp
- Steunpunt SSL 'studie- en schoolloopbanen': <http://www.steunpuntloopbanen.be/voorstelling.html>

3. LEERPLICHTONDERWIJS

In België bestaat geen schoolplicht maar leerplicht voor een periode van 12 jaar, startend vanaf het schooljaar waarin het kind 6 jaar wordt en eindigend ten laatste zodra een jongere 18 jaar wordt. Ze omvat dus in principe zowel (6 jaar) lager als (6 jaar) secundair onderwijs onderwijs. De leerplicht is voltijds voor de studenten die opteren voor algemeen, technisch of kunstsecundair onderwijs. De voltijdse leerplicht in beroepssecundair onderwijs duurt tot 16 jaar. Wie de 1^e graad secundair onderwijs succesvol doorlopen heeft kan al vanaf 15 jaar opteren voor de deeltijdse leerplicht. De leerplicht omvat volgende fasen:

Lager onderwijs	Van 6 tot 12 jaar
Secundair onderwijs	Van 12 tot 18 jaar
1 ^e graad – 1 ^e leerjaar A – 1 ^e leerjaar B - 2 ^e leerjaar – 2 ^e Beroepsvoorbereidend leerjaar	Van 12 tot 14 jaar
2 ^e graad – algemeen – technisch – kunst – beroepssecundair onderwijs	Van 14 tot 16 jaar
3 ^e graad – algemeen – technisch – kunst – beroepssecundair onderwijs (of deeltijds beroepssecundair onderwijs)	Van 16 tot 18 jaar

Directe inschrijvingsgelden kunnen niet worden gevraagd in het basis- en secundair onderwijs. Enkel een beperkt aantal kosten kunnen worden aangerekend. Die kosten dienen in het secundair onderwijs te worden vastgelegd na overleg in de schoolraad en dienen bij het begin van het schooljaar schriftelijk aan de belanghebbenden te worden medegedeeld (bv. in het schoolreglement).

Het gelijkeonderwijskansenbeleid (GOK) verankert het principieel recht op inschrijving in een school en vestigingsplaats naar keuze, ongeacht huidskleur, nationale of etnische afkomst, religie of geslacht. Voorwaarden zijn dat de school niet volzet is, de leerling niet werd uitgesloten in een vorig jaar en het pedagogisch project en schoolreglement worden onderschreven. LOP's, Lokale overlegplatforms moeten waken over de toepassing van het gelijkeonderwijskansenbeleid op het lokale vlak (zie 1.6).

3.A Lager onderwijs

Het lager onderwijs maakt samen met het kleuteronderwijs deel uit van het basisonderwijs (zie 2.B) Het decreet basisonderwijs (25 februari 1997) heeft leerjaren en graden afgeschaft, maar in praktijk wordt het lager onderwijs doorgaans per leerjaar georganiseerd. Het omvat in principe 6 leerjaren.

Op grond van een pedagogisch project moet de school een opvoedings- en leeromgeving creëren waarin de leerlingen een ononderbroken leerproces kunnen doormaken. Die omgeving wordt aangepast aan de voortgang in de ontwikkeling van de leerlingen. Lager onderwijs moet zorgen voor een brede persoonlijkheidsontwikkeling en de basis leggen voor verdere studies en integratie in de maatschappij. Zowel kennis als attitudes en waarden zijn belangrijk. Actieve leerprocessen worden aangemoedigd en de samenhang tussen de leergebieden onderstreept. Het basisonderwijs is verantwoordelijk voor onderwijs aan alle leerlingen en moet door blijvende aandacht en verbreding van de zorg zoveel mogelijk leerlingen blijvend begeleiden (Decreet basisonderwijs van 25 februari 1997 art. 8).

Leerlingen worden toegelaten tot de lagere school als ze 6 jaar zijn voor de 1^e januari van het lopende schooljaar. Mits een beoordeling door de klassenraad en het verantwoordelijke CLB, kan een kind met instemming van de ouders en afhankelijk van de situatie hetzij een jaar vroeger starten, hetzij een jaar langer in het kleuteronderwijs blijven.

De toegang tot het onderwijs is kosteloos. De overheid wil de **schoolkosten** zo beperkt mogelijk maken. Activiteiten of schoolbenodigdheden die noodzakelijk zijn voor het bereiken van een eindterm of het nastreven van een ontwikkelingsdoel (bv. schriften, mappen, schoolagenda, schoolboeken) zijn kosteloos. Voor de andere kosten (tijdschriften waarmee in de klas wordt gewerkt, eendaagse extra-murosactiviteiten) is een 'scherpe' maximumfactuur vastgelegd; voor meerdaagse uitstappen een minder scherpe factuur (www.ond.vlaanderen.be/schoolkosten).

3.A.1 Schoolorganisatie

Het schooljaar begint op 1 september en eindigt in officieel op 31 augustus, in de praktijk op 30 juni. Verlofperiodes zijn de week rond Allerheiligen, twee weken rond Kerstmis, een week krokusverlof (karnaval), twee weken Paasverlof en twee maanden zomervakantie.

In het basisonderwijs krijgen de leerlingen per week 28 of 29 **lestijden** van 50 minuten onderwijs- en opvoedingsactiviteiten. In het secundair onderwijs is 28 lessen van 50 minuten het minimum, 36 het maximum; in de praktijk volgen bijna alle leerlingen minstens 32 lessen.

De lessen zijn gelijkmatig gespreid van maandag tot vrijdag; woensdagnamiddag is vrij. De lessen beginnen ten vroegste om 8 u en eindigen tussen 15 u en 17 u. De middagpauze duurt minstens 50 minuten.

Alhoewel scholen vrij kunnen beslissen over de wijze van **groepering** van leerlingen, gebeurt de groepering meestal per leeftijd (doorbroken door de verschillende voortgang van leerlingen). De overheid legt in het basisonderwijs geen minima of maxima op inzake het aantal leerlingen per klas. In het basisonderwijs is er een klasleraar, maar voor sport en levensbeschouwelijke vorming zijn er steeds aparte leerkrachten. In het secundair onderwijs zijn er vakleerkrachten.

3.A.2 Curriculum

Voor het lager onderwijs zijn eindtermen vastgelegd in het decreet van 15 juli 1997. Eindtermen zijn minimumdoelen. De overheid acht leergebiedgebonden eindtermen betreffende een minimum aan kennis, inzicht en vaardigheden noodzakelijk en bereikbaar voor een bepaalde leerlingenpopulatie. Leergebiedgebonden eindtermen betreffende attitudes daarentegen dienen door elke school bij de leerlingen enkel te worden nagestreefd. Daarnaast zijn er ook leergebiedoverschrijdende eindtermen die niet specifiek tot één leergebied behoren, maar in meer leergebieden of onderwijsprojecten kunnen worden nagestreefd. Een grondig beargumenteerde afwijking van de eindtermen i.f.v. een specifiek pedagogisch project kan slechts worden toegestaan na een strenge procedure en decretale bekrachtiging. "Ontwikkelingsdoelen voor het kleuteronderwijs en het buitengewoon basisonderwijs" zijn minimumdoelen die dienen te worden nagestreefd.

Het **kerncurriculum** bestaat uit de leergebieden lichamelijke opvoeding, muzische vorming, Nederlands, Frans, wereldoriëntatie, wiskunde en de leergebiedoverschrijdende thema's leren leren, sociale vaardigheden en ICT (waarvoor zwaar geïnvesteerd werd inzake hard- en software en nascholing). Daarnaast zijn twee lesperiodes levensbeschouwelijke vorming grondwettelijk verplicht binnen het kerncurriculum (zie 1.2). **Het officieel onderwijs** moet de keuze tussen niet-confessionele zedenleer en godsdienst waarborgen.

Op basis van de eindtermen maken de schoolbesturen zelf hun **leerplan**. In praktijk gebeurt dit meestal door de koepels van de onderwijsnetten. Deze leerplannen dienen met het oog op het waarborgen van het onderwijspeil door de inspectie te worden goedgekeurd. Het officieel onderwijs moet leerplannen gebruiken die zijn ontwikkeld door een van de overkoepelende organisaties van het officieel onderwijs.

Het lesrooster wordt door het schoolbestuur opgesteld, dat ook de onderwijsmethoden en tekstboeken bepaalt.

3.A.3 Assessment/certificering

In het lager onderwijs toetst de leerkracht zeer regelmatig kleine en grotere leerstofonderdelen. Een schoolrapport informeert elke leerling en zijn/haar ouders op regelmatige tijdstippen over de bereikte resultaten, de vooruitgang die is gemaakt, het leergedrag en de persoonlijke ontwikkeling van het kind.

Samen met de formatieve toetsen kunnen ook de resultaten worden gebruikt van de summatieve toetsen die in december of juni worden afgenomen. Instrumenten zoals kind- of leerlingvolgsystemen worden vaak gebruikt bij de observatie en het opvolgen van de ontwikkeling van de leerlingen.

In het basisonderwijs wordt de **overgang** naar het volgende leerjaar bepaald door de klasleraar, vaak in overleg met de directeur en eventueel andere leden van het onderwijsteam.

Het **getuigschrift basisonderwijs** kan worden bekomen op het einde van: het 6^e leerjaar lager onderwijs, het 1^e jaar secundair onderwijs en het voorbereidende jaar beroepsonderwijs (d.i. 2^e jaar secundair onderwijs voor zij die uit het 1^e leerjaar B komen, waar een evenwaardig certificaat wordt verstrekt). Met dat getuigschrift kan men het 1^e leerjaar A van het secundair onderwijs aanvangen; zonder dat, het 1^e leerjaar B van het secundair onderwijs, behalve wanneer de leerling een gunstig advies krijgt van de toelatingsklassenraad en het verantwoordelijke CLB, Centrum voor Leerlingenbegeleiding.

3.A.4 Voortgang studies/begeleiding/overgangsregelingen

De klassenraad beslist over het succesvol doorlopen van een schooljaar en het **overgaan** naar het volgende leerjaar. Het zittenblijven is bij allochtone leerlingen duidelijk een probleem in het lager onderwijs.

Voor leerlingen met speciale educatieve noden zijn verschillende projecten georganiseerd.

Het GON, geïntegreerd onderwijs is een samenwerking tussen het gewoon onderwijs en het buitengewoon onderwijs. Het is bedoeld om jongeren met een handicap en/of leer- en opvoedingsmoeilijkheden tijdelijk of permanent, gedeeltelijk of volledig de lessen of activiteiten te laten volgen in een school voor gewoon onderwijs. Dit gebeurt met hulp vanuit een school voor buitengewoon onderwijs, die daartoe aanvullende lestijden en/of aanvullende uren (GON-pakket) krijgt met een integratietoelage via het werkingsbudget (Decreet basisonderwijs van 25 februari 1997) (www.ond.vlaanderen.be/gidsvoorouders/specifiekesituaties/geintegreerd).

ION, Inclusief onderwijs is een project gericht op de begeleide opname in het gewoon lager en secundair onderwijs van (maximaal 100) kinderen met een matige of ernstige verstandelijke handicap. (BVR, 12 december 2003) (www.inclusiefonderwijs.be).

Door het **gelijkeonderwijskansenbeleid** (GOK-decreet van 28 juni 2002) kunnen scholen met relatief veel kansarme leerlingen voor een periode van telkens drie opeenvolgende schooljaren bijkomende ondersteuning krijgen. Daarmee kunnen ze dan werken aan preventie en remediëring van ontwikkelings- en leerachterstanden, taalvaardigheidsonderwijs, intercultureel onderwijs, doorstroming en oriëntering, sociaal-emotionele ontwikkeling, leerlingen- en ouderparticipatie. Ze kunnen daarmee ook GOK-leraren aanstellen. In het basisonderwijs en de 1ste graad secundair onderwijs dienen de scholen daarvoor minimum 10 % doelgroepeleringen te tellen, in de 2de en

3de graad secundair onderwijs 25 % doelgroep leerlingen, die dienen te voldoen aan een of meerdere gelijkekansenindicatoren.

Bovendien kunnen alle gewone basisscholen rekenen op een geïntegreerde zorgenvelophe (ook ter bevordering van kleuterparticipatie) met extra zorguren te verdelen via de scholengemeenschappen. Ze kunnen daarmee een **zorgcoördinator** aanstellen, verantwoordelijk voor de coördinatie van het beleid, de begeleiding van leerlingen en leerkrachten en de communicatie en samenwerking tussen alle betrokken instanties.

Leerlingen kunnen begeleid worden vanuit de netgebonden **CLB's, centra voor leerlingenbegeleiding**. Deze geven ook informatie over de structuur en de organisatie van het Vlaamse onderwijssysteem, de mogelijke studierichtingen, de relatie tussen onderwijs en de arbeidsmarkt, de welzijns- en gezondheidsvoorzieningen. Andere aandachtspunten zijn gezondheid, het verbeteren van de slaagcijfers, de vermindering en preventie van risicovol gedrag en het spijbelen (www.ond.vlaanderen.be/clb/).

3.A.5 Leerkrachten

De leerkrachten kleuter en lager onderwijs zijn generalisten en klasleraren. Voor hun opleiding zie 3.B.5. Tijdens de loopbaan volgen de leerkrachten **nascholing**, maar die is niet structureel georganiseerd. Leerkrachten worden ook ondersteund door netgebonden pedagogische begeleidingsdiensten.

Leraren zijn geen overheidsambtenaren, maar hebben een specifiek **statuut** dat verschillend is voor het gemeenschapsonderwijs en het gesubsidieerd onderwijs (alhoewel de verschillen geleidelijk aan worden weggewerkt).

De onderwijsloopbaan van leerkrachten in het basis- en secundair onderwijs bestaat uit drie belangrijke stappen: 1) de tijdelijke aanstelling van bepaalde duur, 2) de tijdelijke aanstelling van onbepaalde duur, 3) de vaste benoeming.

Leraren ontvangen een salaris dat rechtstreeks en maandelijks uitbetaald wordt door de overheid. Ze kunnen zowel voltijds als deeltijds werken.

3.A.6 Statistieken

Aantal leerlingen in het gewoon lager onderwijs	384 557
Aantal leerlingen in het buitengewoon lager onderwijs	27 140
Bestuurs- en onderwijzend personeel in het gewoon basisonderwijs (aantal budgettaire full-time equivalenten)	53 778
Bestuurs- en onderwijzend personeel in het buitengewoon basisonderwijs (aantal budgettaire full-time equivalenten)	6 493
Leerkrachten-leerlingen ratio gewoon basisonderwijs	13,48
Leerkrachten-leerlingen ratio buitengewoon basisonderwijs	5,04
Kostprijs per leerling gewoon basisonderwijs	4 239,40 €
Kostprijs per leerling buitengewoon basisonderwijs	12 411,39 €
Aantal scholen gewoon lager onderwijs	2 140
Autonome lagere scholen	179
Onderwijsbegroting gewoon basisonderwijs (2008)	2 536 274 000 €

Schooljaar 2007-2008 (Statistisch Jaarboek van het Vlaams Onderwijs); meer bronnen: zie 2.5.

3.B Leerplichtig secundair onderwijs

Het voltijds secundair onderwijs wordt ingedeeld in 3 graden van elk twee leerjaren (Decreet van 31 juli 1990). In het beroepssecundair onderwijs bestaat ook een 4^e graad (zie 4).

De eerste graad heeft een **gemeenschappelijke onderwijsvorm voor alle leerlingen**, behalve voor diegenen die zich voorbereiden op het beroepsonderwijs.

De tweede en derde graad bieden vier onderwijsvormen aan, die verder zijn onderverdeeld in studiegebieden, waarbinnen de leerling kan kiezen voor een bepaalde studierichting:

- **Algemeen Secundair Onderwijs (ASO)** beoogt een brede theoretische vorming en bereidt de leerling voor op hoger onderwijs;
- **Technisch Secundair Onderwijs (TSO)** heeft vooral aandacht voor algemene en technisch-theoretische vakken, met praktijklessen en bereidt de leerlingen voor op het beroepsleven of het hoger (technisch) onderwijs;
- **Kunstsecundair Onderwijs (KSO)** combineert een algemene en brede ontwikkeling met een actieve artistieke praktijk en bereidt de leerlingen voor op een professioneel leven of op hoger (kunst)onderwijs;
- **Beroepssecundair Onderwijs (BSO)** laat de leerlingen specifieke beroepsvaardigheden opdoen in combinatie met een algemene opleiding. De overstap naar hoger onderwijs is mogelijk maar niet gebruikelijk.

Niet alle onderwijsinstellingen bieden alle graden en alle onderwijsvormen aan. Er zijn tal van verschillende combinaties en dus verschillende types van onderwijsinstellingen mogelijk.

Leerlingen kunnen het **eerste leerjaar A** aanvangen mits een getuigschrift basisonderwijs, of mits akkoord met ouders en op gunstig advies van het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB) én de toelatingsklassenraad.

De drempel tot het **eerste leerjaar B** ligt lager.

De **overgang van het 1ste leerjaar B naar het 1ste leerjaar A** is mogelijk tot de 15e november en van het 1e leerjaar A naar het 1e leerjaar B tot de 15e januari, indien de ouders van de leerling akkoord gaan en de klassenraad van 1A dit gunstig adviseert.

Een **overstap van de ene onderwijsvorm naar de andere** is toegelaten doorheen het secundair onderwijs, op voorwaarde dat het advies van de toelatingsklassenraad en de overgangsvoorwaarden tussen de studierichtingen worden gerespecteerd. In de derde graad van het algemeen, technisch en kunstonderwijs zijn overgangen beperkter.

Op de leeftijd van 16 jaar kan een leerling het **derde jaar van het beroepsonderwijs** aanvangen, wat ook zijn voorafgaande schoolcarrière mag zijn, indien de toelatingsklassenraad een gunstig advies geeft.

Er mag geen direct of indirect **inschrijvingsgeld** worden gevraagd. Wel mogen bepaalde **kosten** voor onderwijsactiviteiten en didactisch materiaal worden doorgerekend, maar enkel mits overleg binnen de schoolraad en schriftelijke mededeling aan de ouders bij aanvang van het schooljaar.

3.B.1 Schoolorganisatie

Het schooljaar start op 1 september en eindigt in de praktijk op 30 juni (zie ook 3.A.1). Binnen het voltijds secundair onderwijs geldt een lesweek van ten minste 28 lesuren (36 wekelijkse lesuren

voor de verpleegkunde). In de praktijk volgen de meeste leerlingen een minimum van 32 lessen. Het maximum aantal wekelijkse lestijden, dat voor overheidsfinanciering of -subsidieering in aanmerking komt varieert tussen 32 en 36 u. (Koninklijk Besluit nr. 2 van 21 augustus 1978).

De lessen worden gegeven van maandag tot vrijdag. De school bepaalt zelf een vrije halve dag, maar doorgaans is dat zoals in het basisonderwijs de woensdagnamiddag. De lessen starten ten vroegste om 8 u en eindigen tussen 15u en 17u, met een middagpauze van tenminste 50 min.

In de praktijk geldt voor het secundair onderwijs het **jaarklassensysteem** waarin groepen leerlingen met een identieke leeftijd een klas vormen. Omwille van mislukkingen en zittenblijven hebben de klassen soms een heterogene samenstelling (in het bijzonder in het beroepsonderwijs).

Elk vak wordt onderwezen door een vakleerkracht die zich daarin heeft gespecialiseerd. De **onderwijsbevoegdheid** van de leerkracht hangt af van zijn **bekwaamheidsbewijs**. Leerkrachten geven les in verschillende leerjaren en leerlingen krijgen les van verschillende leerkrachten.

3.B.2 Curriculum

In de **1^e graad SO** is er nog geen opdeling in onderwijsvormen (zie ook 3).

- In het **1^e leerjaar A** en in het **1^e leerjaar B** onderscheidt men telkens **basisvorming** en een **keuzegedeelte**.
- In het **2^e leerjaar A** onderscheidt men naast de **basisvorming**, de **basisopties** en een keuzegedeelte.
- In het beroepsvoorbereidend leerjaar onderscheidt men naast de **basisvorming**, de **beroepenvelden** en een keuzegedeelte.

In het **1^e leerjaar** zijn 27 uren (op 32) verplicht gemeenschappelijke vakken, in het **2^e leerjaar** 24u.

In de **2^e en 3^e graad SO** is er een opdeling in 4 onderwijsvormen: algemeen -, technisch -, kunst – en beroepssecundair onderwijs. Per onderwijsvorm is er een gemeenschappelijk gedeelte met naast de **basisvorming en het fundamenteel gedeelte** een **complementaire gedeelte**.

De verplichte vakken in de **1^e en 2^e graad** zijn levenbeschouwelijke vorming, Nederlands, Frans (behalve in de beroepsgerichte leerjaren), Engels (vanaf het 2^e lj., behalve in de beroepsgerichte leerjaren), wiskunde, natuurwetenschappen of fysica of biologie, geschiedenis en aardrijkskunde (in de beroepsgerichte leerjaren een keuze tussen een van beide of maatschappelijke vorming), artistieke of plastische of muzikale opvoeding (enkel in de **1^e graad**), lichamelijke opvoeding en technologische opvoeding (enkel in de **1^e graad** en niet in het beroepsvoorbereidend leerjaar). Voor de basisvorming zijn er (zoals in het basisonderwijs, zie 3.A.2) per graad en per onderwijsvorm vakgebonden en vakoverschrijdende eindtermen vastgelegd die door de overheid worden gehanteerd voor kwaliteitsbewaking. De **vakgebonden eindtermen** m.b.t. kennis, inzicht en vaardigheden houden voor de school een resultaatsverplichting in. Het bereiken ervan wordt bij een schooldoorlichting afgewogen tegenover de schoolcontext en de kenmerken van de schoolpopulatie. Ze zijn verplicht opgenomen in de leerplannen. De ICT-eindtermen voor de **2^e en 3^e graad** zijn vakgebonden eindtermen. **Attitudinale vakgebonden eindtermen**, moeten niet bereikt worden, maar nagestreefd.

Voor de **1^e graad** werden **vakoverschrijdende eindtermen** geformuleerd inzake leren leren, sociale vaardigheden, opvoeden tot burgerzin, gezondheidseducatie, milieueducatie en ICT; voor de **2^e en 3^e graad** kwamen daar nog muzisch-creatieve en technisch-technologische vorming bij

(dit laatste enkel voor ASO). De vakoverschrijdende eindtermen houden voor de school een **inspanningsverplichting** in. Ze hoeven dan ook niet in de leerplannen te worden opgenomen.

Enkel voor de basisvorming van het eerste leerjaar B en het beroepsvoorbereidend leerjaar van de eerste graad zijn er i.p.v. eindtermen **vakgebonden en vakoverschrijdende ontwikkelingsdoelen** geformuleerd.

Voor het fundamenteel gedeelte van een opleiding worden **specifieke eindtermen** ontwikkeld. Dit zijn doelen met betrekking tot de vaardigheden, de specifieke kennis, inzichten en attitudes waarover een leerling van het voltijds secundair onderwijs beschikt om vervolgonderwijs aan te vatten en/of als beginnend beroepsbeoefenaar te kunnen fungeren. Er bestaan momenteel enkel specifieke eindtermen voor het ASO. De specifieke eindtermen voor de pool topsport gelden ook voor het TSO.

De overheid formuleert geen eindtermen of ontwikkelingsdoelen voor het keuzegedeelte, de basisopties en de beroepenvelden van de eerste graad secundair onderwijs en voor het complementaire gedeelte van de tweede en derde graad.

Alle eindtermen en ontwikkelingsdoelen worden ontwikkeld door de entiteit Curriculum (ex-DVO), voorgelegd aan de VLOR, Vlaamse Onderwijsraad en daarna goedgekeurd door het Vlaams parlement. (Decreet van 24 juli 1996 betreffende eindtermen en ontwikkelingsdoelen 1^e graad; Decreet van 18 januari 2002 betreffende eindtermen 2^e en 3^e graad). Net als in het basisonderwijs bestaat de mogelijkheid tot afwijking van de vastgelegde eindtermen en ontwikkelingsdoelen mits een zwaarwichtige procedure (Decreet van 15 juli 1997).

Leerplannen behoren tot de vrijheid van de inrichtende machten. Ze dienen goedgekeurd te worden door de onderwijsinspectie, die ze beoordeelt op basis van vastgelegde criteria en de eindtermen en ontwikkelingsdoelen.

3.B.3 Assessment/certificering

De evaluatie van de leerlingen gebeurt door **testen** en **examens**, georganiseerd door de individuele leerkracht onder de uiteindelijke verantwoordelijkheid van de inrichtende macht van de school (Besluit van de Vlaamse regering van 19 juli 2002). Ook permanente evaluatie is mogelijk.

In het secundair onderwijs vormt de **klassenraad** het centrale beoordelingsorgaan. De begeleidende en de delibererende klassenraad bestaan uit de directeur of zijn afgevaardigde en alle leden van het onderwijzend personeel die in een bepaald leerjaar aan de leerling onderwijs verstrekken.

In het **secundair onderwijs** beslist de delibererende klassenraad gezamenlijk over de overgang van een leerling en de uitreiking van een oriënteringsattest (A succesvol, B selectieve voortgang waarbij sommige onderwijsvormen of richtingen uitgesloten worden, C zittenblijven). Een diploma secundair onderwijs kan worden uitgereikt op het einde van de:

- 3^e graad: 2^e leerjaar ASO, TSO, KSO en 3^e leerjaar BSO ingericht als specialisatiejaar
- 4^e graad BSO: het 1^e of het laatste leerjaar.

Op het einde van de andere graden kunnen **getuigschriften** worden afgeleverd.

In een aantal leerjaren en onderwijsvormen moeten de leerlingen slagen in **een geïntegreerde proef (GIP)**.

De 3^e graad: 3^e leerjaar ASO, KSO, ingericht als voorbereidend jaar op het hoger onderwijs levert **een attest van regelmatige lesbijwoning** op.

In elke studierichting van het 2^e en 3^e leerjaar van de 3^e graad, alle onderwijsvormen, en in elk leerjaar van de 4^e graad **BSO** kan **een getuigschrift over basiskennis van het bedrijfsbeheer** worden behaald. Het kan ook in het **deeltijds beroepssecundair onderwijs** worden uitgereikt, mits de leerling - met uitzondering van de 1^e graad - minstens 4 schooljaren in het secundair onderwijs (of in de leertijd) heeft doorgebracht. Vanaf 1 september 2008 startte een nieuw, rond competenties uitgewerkt, programma bedrijfsbeheer voor alle secundaire onderwijsinstellingen (Omzendbrief SO/2008/01)

3.B.4 Voortgang studies/begeleiding/overgangsregelingen

Voor de begeleiding in het kader van het geïntegreerd onderwijs, het inclusief onderwijs en het gelijke onderwijskansenbeleid, en de begeleiding door de centra voor leerlingenbegeleiding, zie 3.A.4.

3.B.5 Leerkrachten

De nieuwe lerarenopleidingen zijn gestart in september 2007 (Decreet van 15 december 2006). Voortaan zijn er twee wegen.

1) De **geïntegreerde lerarenopleidingen** die georganiseerd worden aan hogescholen en leiden tot de graad van bachelor in onderwijs, respectievelijk kleuteronderwijs, lager onderwijs en secundair onderwijs. De opleiding duurt 3 jaar en omvat 180 studiepunten, inclusief 45 voor de praktijkcomponent.

2) Studenten die reeds een ander diploma hebben van hoger onderwijs of volwassenenonderwijs of relevante beroepservaring hebben en enkel een bijkomende pedagogische/didactische training nodig hebben, kunnen een **specifieke lerarenopleiding** volgen. Deze omvat een studiebelasting van 60 studiepunten, waarvan 30 voor de praktijkcomponent. Deze programma's worden georganiseerd aan universiteiten, hogescholen en CVO's, Centra voor Volwassenenonderwijs. Ze kunnen georganiseerd worden aansluitend bij een vakinhoudelijke opleiding, of als daar ingebouwde opleiding, of nog als autonome opleiding voor personen die vanuit een beroepservaring de stap naar het lerarenberoep willen zetten.

De praktijkcomponent kan niet enkel verworven worden via een preservice-training, d.i. de stage, maar ook via een in-servicetraining, een **LIO (Leraar-In-Opleiding) baan**, een onderwijsopdracht van 500 u op jaarbasis. De leraar-in-opleiding ontvangt een wedde (deze van leraar zonder pedagogisch bekwaamheidsbewijs) en wordt begeleid door een personeelslid van het centrum, de instelling of de school van tewerkstelling dat belast is met het mentorschap en wordt ook ondersteund door de lerarenopleiding.

Al de verschillende opleidingsprogramma's zullen gelijkwaardig zijn en gebaseerd op dezelfde basiscompetenties voor leraren. Ze zullen rekening houden met EVK, eerder verworven kwalificaties en EVC, erkennen van verworven competenties en leiden tot hetzelfde diploma van leraar. Ze zullen ook alle onder hetzelfde systeem van kwaliteitszorg vallen namelijk de **visitatie**. **Mentoren**, ervaren leraren, zullen verantwoordelijk zijn voor de begeleiding en ondersteuning van stagiairs, leraren-in-opleiding en startende leraren. Er zal tevens een opleiding voor de mentoren worden georganiseerd.

Aangezien de opleidingen gelijkwaardig zijn ligt samenwerking voor de hand tussen de instellingen die de lerarenopleidingen organiseren. Om deze samenwerking nog te stimuleren financiert de

overheid de uitbouw van **ENW's, expertisenetwerken** (gevormd binnen een associatie van een universiteit met hogescholen, zie 6) en **regionale platforms** (die associatieoverschrijdend werken).

Voor het statuut, loopbaan en nascholing, zie 3.A.5.

3.B.6 Statistieken

Aantal leerlingen in het gewoon secundair onderwijs	438 315
Aantal leerlingen in het buitengewoon secundair onderwijs	18 263
Bestuurs- en onderwijzend personeel gewoon secundair onderwijs (aantal budgettaire full-time equivalenten)	62 578
Bestuurs- en onderwijzend personeel buitengewoon secundair onderwijs (aantal budgettaire full-time equivalenten)	6 085
Leerkrachten-leerlingen ratio gewoon secundair onderwijs	7,86
Leerkrachten-leerlingen ratio buitengewoon secundair onderwijs	3,4
Kostprijs per student gewoon secundair onderwijs	7 572,44 €
Kostprijs per student buitengewoon secundair onderwijs	16 658,44 €
Onderwijsbegroting gewoon secundair onderwijs (2008)	3 688.610 000 €

Schooljaar 2007-2008 (Statistisch Jaarboek van het Vlaams Onderwijs); meer bronnen: zie 2.5

Aantal leerlingen in het gewoon secundair onderwijs

Aantal leerlingen in het gewoon secundair onderwijs					
Secundair onderwijs	Algemeen	Technisch	Kunst	Beroeps	Totaal
4 ^e graad verpleegkunde modulair ond.				Jongens 598 Meisjes 3 789 Totaal 4 387	4 387
4 ^e graad				301	301
2 ^o en 3 ^e graad modulair ond.				3 156	3 156
3 ^e graad	53 979	47 803	3 294	40 645	145 721
2 ^e graad	64 607	46 138	2 729	31 661	145 135
1 ^e graad	2 ^e leerjaar 56 842			Beroepsvoorbereidend jaar 12 933	137 942
	1 ^e leerjaar A 59 349			1 ^e leerjaar B 8 818	
Onthaalklas voor anderstalige nieuwkomers					1 673
Totaal gewoon secundair onderwijs					438 315
Bron: Statistisch Jaarboek van het Vlaams onderwijs 2007-2008					

4. SECUNDAIR ONDERWIJS NA DE LEERPLICHT

In Vlaanderen duurt de leerplicht tot 18 jaar. Vanaf 15/16 jaar (zie 3) kunnen leerlingen echter opteren voor het stelsel van leren en werken (zie 5). Enkel in het beroepssecundair onderwijs is een 4^e graad na de leerplicht uitgebouwd. (Decreet van 31 juli 1990, BVR van 19 juli 2002, Omzendbrief SO 64).

Vierde graad beroepssecundair onderwijs

Deze 4^e graad behoort tot de structuur van het secundair onderwijs en is toegankelijk voor iedereen met een diploma secundair onderwijs of een studiegetuigschrift van het 2^e leerjaar van de 3^e graad van het secundair onderwijs. Er zijn 3 studierichtingen in 3 studiegebieden.

Op het einde van de studies dienen de studenten een GIP, geïntegreerde proef af te leggen om een getuigschrift te kunnen behalen. In elk leerjaar van de 4^e graad kan de student ook een getuigschrift over basiskennis van het bedrijfsbeheer behalen.

Studiegebied	Studierichting	Studieduur	Aantal studenten 2007-2008	Aantal instellingen 2007-2008
Decoratieve technieken	Plastische kunsten	2 jaar	149	1
Mode	Modevormgeving	2 jaar	78	3
Personenzorg	Verpleegkunde	3 jaar	74	2

Verpleegkunde wordt ook modulair aangeboden en gevolgd door 4 387 studenten.

Omwille van de specificiteit van de opleiding wordt geen basisvorming opgelegd en evenmin een cursus levensbeschouwelijke vorming in het officieel onderwijs. Zie verder onder 3.B secundair onderwijs.

HBO, hoger beroepsonderwijs

Het opleidingsaanbod tussen het 6e leerjaar secundair onderwijs en de bachelor- en masteropleidingen zal worden geherstructureerd in aansluiting bij de voorgestelde subdegrees in het Bologna-proces. Dit om te voorzien in de behoeften van de arbeidsmarkt aan middengeschoolden voor tal van technische en administratieve knelpuntberoepen. Een decreet terzake is principieel goedgekeurd door de Vlaamse Regering en zou moeten kunnen ingaan op 1 september 2009.

Dit HBO, hoger beroepsonderwijs zal opleidingen groeperen die volgen op het secundair onderwijs, arbeidsmarktgericht zijn, leiden tot een kwalificatie van niveau 4 en 5 van het European Qualification Framework, en een studieomvang zullen hebben van minimaal 60 en maximaal 120 studiepunten voor een kwalificatie van niveau 4 (korte beroepsgerichte opleidingen) en van minimaal 90 tot maximaal 120 studiepunten voor niveau 5 (zodat deze beantwoorden aan de definitie van de Short Cycle binnen de Europese Hoger Onderwijsruimte). Dit is het geval voor de bestaande opleidingen hoger beroepsonderwijs van het volwassenenonderwijs, de opleidingen 4^e graad BSO en de 7^e specialisatiejaren TSO en KSO; maar niet de voorbereidende leerjaren op het hoger onderwijs ASO en KSO en evenmin de 7^e jaren BSO.

HBO-opleidingen van niveau 4 zullen kunnen georganiseerd worden door secundaire scholen en CVO, centra voor volwassenenonderwijs. HBO-opleidingen van niveau 5 door CVO en hogescholen.

5. INITIËLE BEROEPSOPLEIDING & ALTERNEREND LEREN

De deeltijdse leerplicht vangt aan vanaf 16 jaar, of vanaf 15 jaar voor wie de 1^e graad secundair onderwijs heeft doorlopen en eindigt op het ogenblik dat de leerling 18 jaar wordt. Het vernieuwde stelsel leren en werken vergt voortaan een voltijds engagement van minimaal 28 uren per week van de jongeren (net zoals in het voltijds secundair onderwijs), met een component leren en een component werkplekleren. Dat voltijds engagement is intussen ook in de federale leerplichtwet ingeschreven.

Dat voltijds engagement zal ook gelden voor de +18-jarigen die zich inschrijven. Voor hen zal een bijkomend aanbod worden georganiseerd van zodra de werkplekcomponent 30 dagen in een schooljaar geen invulling heeft.

De **controle op het voltijdse engagement** zal voor alle systemen worden aangestuurd vanuit het beleidsdomein Onderwijs en Vorming met een eenduidige gegevensregistratie (waarvoor tegen 1 september 2009 een registratiesysteem wordt opgezet) en trajectopvolging.

Jongeren worden bij hun inschrijving in het stelsel van leren en werken gescreend, krijgen een trajectbegeleidingsplan en regelmatige trajectbegeleiding. De verworven competenties worden bijgehouden in een portfolio, meegenomen in het vervolg van het traject en uiteindelijk overgebracht naar de VDAB.

- Jongeren die nog geen duidelijk loopbaanperspectief hebben en nog geen keuze kunnen maken voor een of andere opleiding kunnen een **voortraject** (van maximum 312 uren) volgen.
- Jongeren die wel arbeidsbereid zijn maar hun arbeidsattitudes en vaardigheden nog moeten ontwikkelen kunnen in **brugprojecten** gedurende 40 weken werkervaring (maximum 800 uren) opdoen bij een openbaar bestuur of een vzw.
- Maatschappelijk kwetsbare jongeren die nog niet arbeidsgericht kunnen werken krijgen een **persoonlijk ontwikkelingstraject** door een Centrum voor Deeltijdse Vorming.

5.1 Organisatie

Het deeltijds onderwijs omvat een geheel van opleidingen. De lijst wordt op macroniveau vastgelegd door de Vlaamse Regering. Op microniveau (= centrubestuur) wordt, uitgaande van die lijst, het aanbod van een CDO geprogrammeerd. Op een tussenliggend of mesoniveau (scholengemeenschap, regionaal overlegplatform) wordt het lokale aanbod van een CDO richting gegeven.

In DO komen geen graden, leerjaren of studiegebieden doch wel opleidingen voor. Tegen 2012 zal DO volledig modulair zijn. Elke opleiding zal dan uit een of meer modules bestaan. Eenzelfde module kan in verschillende opleidingen voorkomen. In afwachting van deze omschakeling blijven de CDO lineair werken. Binnen het lineair stelsel start een opleiding bij het begin van het schooljaar en wordt gespreid over een of meer schooljaren.

Het deeltijds secundair onderwijs wordt 40 weken per jaar aangeboden met wekelijks 15 uren van 50 minuten algemene en beroepsgerichte vorming. De urenverdeling tussen algemene en beroepsgerichte vorming wordt aan het CDO overgelaten (in praktijk vaak 1 dag met 7 lesperiodes algemene vorming, 1 dag met 8 lesperiodes beroepsvorming). Hierop zijn een aantal afwijkingen mogelijk o.m. i.f.v. lokale omstandigheden.

Een persoonlijk ontwikkelingstraject is een flexibel traject; mogelijke combinaties zijn

- een persoonlijk ontwikkelingstraject van 28 uren (van 50 minuten) dat de componenten leren en werkplekleren (géén arbeidsdeelname) omvat;
- een persoonlijk ontwikkelingstraject van 15 uren (van 50 minuten) dat de component leren omvat en gecombineerd wordt met een brugproject of voortraject;
- een persoonlijk ontwikkelingstraject van 13 uren (van 50 minuten) dat de component werkplekleren (géén arbeidsdeelname) omvat en gecombineerd wordt met DO in een CDO.

De leertijd wordt georganiseerd door SYNTRA-Vlaanderen (zie 7.)

5.2 Instellingen voor initiële beroepsopleiding & vorming

Deeltijds onderwijs wordt georganiseerd in een CDO, centrum voor deeltijds beroepssecundair onderwijs (dat al dan niet verbonden is aan een onderwijsinstelling met voltijds gewoon TSO of BSO). Er zijn 47 CDO's operationeel.

Persoonlijke ontwikkelingstrajecten kunnen enkel georganiseerd worden door een CDV, centrum voor deeltijdse vorming, maar de jongeren moet zich wel inschrijven in een CDO. Een CDV kan daarnaast ook zorgen voor de algemene vorming binnen het deeltijds onderwijs en voor de ondersteuning van leerlinggebonden activiteiten in CDO (bv. activiteiten zoals het onthaal van instromers of time-in voor jongeren die dreigen uit te vallen). Er zijn 21 centra CDV georganiseerd door 6 vormingsorganisaties.

In de **leertijd** wordt de theoretische algemene en beroepstechnische vorming gegeven door lesgevers in een van de 24 centra voor de vorming van zelfstandigen en kmo in een SYNTRA-campus; de praktijkopleiding door de patroon.

CDO's, CDV's en SYNTRA's dienen vanaf 1 januari 2009 te participeren aan de werkzaamheden van het handelingsgericht regionaal overlegplatform dat binnen elk RESOC-gebied (Regionaal Sociaal-Economisch Overlegcomité) is opgericht (er zijn 15 RESOC-gebieden, zie ook **7.15.1**). Iedere scholengemeenschap zal contacten moeten onderhouden met minimaal één regionaal overlegplatform.

5.3 Toelatingsvoorwaarden

Het stelsel voor leren en werken is toegankelijk voor jongeren die deeltijds leerplichtig zijn en kan gevolgd worden tot het einde van het schooljaar waarin de jongere de leeftijd van 25 jaar bereikt.

Een jongere kan slechts een persoonlijk ontwikkelingstraject volgen na een inschrijving in een bepaalde opleiding in een CDO en tot het einde van het schooljaar waarin zijn leerplicht eindigt.

5.4 Financiering

Jongeren die werkervaring opdoen in brugprojecten bij een openbaar bestuur of een vzw kunnen een minimale maandelijkse leervergoeding krijgen van 230 euro; een deeltijds arbeidscontract geeft recht op een minimumloon; met een industrieel leercontract heeft de jongere recht op een leervergoeding.

Vanaf het schooljaar 2008-2009 kunnen ook leerlingen uit centra voor deeltijds onderwijs, centra voor deeltijdse vorming en de leertijd een schooltoelage krijgen, tot en met het schooljaar waarin zij 22 jaar worden

Leerjongeren hebben recht op een leervergoeding, betaald door het ondernemingshoofd. Deze is afhankelijk van hun leeftijd en hun ervaring in het beroep. De leerling met een erkende

leerovereenkomst is gelijkgesteld met een schoolgaande leerling. Daarom blijft het recht op kinderbijslag bestaan tot 25 jaar. Vanaf 1 september van het jaar waarin de leerling 18 jaar wordt, geldt wel als voorwaarde dat de leervergoeding niet hoger mag liggen dan de kinderbijslaggrens.

Minimaal bedraagt de leervergoeding op 1 mei 2008:

Leertijd	-18 jaar	+ 18 jaar
1 ^e jaar	€ 280,57	€ 374,10
2 ^e jaar	€ 374,10	€ 420,86
3 ^e jaar	€ 467,63	€ 467,63

Het ondernemingshoofd moet ook bijdragen in de verplaatsingskosten van de leerling voor woon-werkverkeer. Gemiddeld schommelt deze bijdrage rond 60% van de werkelijke vervoerprijs. Ook voor het volgen van de cursussen beroepstechnische vorming kunnen de vervoerkosten van de leerling in zekere mate worden vergoed. Het ondernemingshoofd moet ook de nodige werk- en veiligheidskledij ter beschikking stellen.

Vanaf het cursusjaar 2008-2009 kunnen ook leerlingen in de leertijd, tot 22 jaar een schooltoelage krijgen.

Als de leerovereenkomst gesloten is voor het einde van de deeltijdse leerplicht wordt een startbonus toegekend aan de leerling, een stagebonus aan het ondernemingshoofd-opleider.

5.5 Curriculum

Voor jongeren die trajecten volgen die niet leiden tot een getuigschrift van de tweede graad van het secundair onderwijs, een studiegetuigschrift van het tweede leerjaar van de derde graad van het secundair onderwijs of een diploma van secundair onderwijs, dient er enkel rekening mee gehouden dat algemene vorming en beroepsgerichte vorming voor een stuk geïntegreerd worden aangeboden zodat de inhoudelijke voorwaarden die, vertrekkend vanuit de referentiekaders voor de beroepsgerichte vorming, impliciet ook betrekking hebben op die algemene vorming.

Voor jongeren die, gezien hun aanleg en capaciteiten, trajecten volgen die wél leiden tot hogergenoemde studiebewijzen, moet de algemene vorming bovendien beantwoorden aan de voorwaarden van **eindtermen** en leerplannen teneinde te waarborgen dat het studiepeil gelijkwaardig is aan dat van het voltijds secundair onderwijs. Als vakgebonden eindtermen gelden de bestaande eindtermen voor de vakken van de basisvorming van het BSO, met uitzondering van het vak lichamelijke opvoeding. Als vakoverschrijdende eindtermen gelden de bestaande eindtermen respectievelijk van de tweede graad en de derde graad BSO, met betrekking tot leren leren, sociale vaardigheden, opvoeden tot burgerzin, gezondheidseducatie, milieueducatie, muzisch-creatieve vorming.

De Vlaamse Regering bepaalt, in overleg met beroepssectoren, de SERV en de VLOR, de referentiekaders waarvan de doelen voor de beroepsgerichte vorming van modulair georganiseerde opleidingen worden afgeleid. Voor zover ze ontwikkeld werden door de SERV worden de beroeps(competentie)profielen in die doelen opgenomen. Voor een opleiding die zowel in het DO als in de leertijd voorkomt geldt hetzelfde referentiekader.

Werkplekervaring kan worden opgedaan via verschillende soorten contracten: een industrieel leercontract, een deeltijds arbeidscontract, een Individuele-BeroepsOpleiding-contract (VDAB), een BIO, beroepsinlevingsovereenkomst (met overheden), een interimcontract van een uitzendkantoor, een contract thuishelper.

De leertijd omvat een theoretische vorming gedurende ten minste 30 weken per schooljaar met **algemene vorming** (minimum 4 uren per week) en **beroepstechnische vorming** (minimum 4

uren per week); eventueel aangevuld met andere cursussen, zoals taalcursussen of bijwerkingscursussen voor leerlingen met leerachterstand. Tevens een **praktijkopleiding** van 4 dagen per week.

5.6 Assessment/Kwalificaties

In het deeltijds onderwijs zijn volgende studiebewijzen mogelijk:

- **Attest van verworven competenties:** indien hetzij een module van een modulaire opleiding, hetzij een niet-modulaire opleiding niet met vrucht werd gevolgd.
- **Deelcertificaat:** indien een module van een modulaire opleiding met vrucht werd gevolgd.
- **Certificaat:** indien een modulaire of niet-modulaire opleiding met vrucht werd gevolgd.
- **Getuigschrift van de tweede graad van het secundair onderwijs:** indien ten minste één certificaat werd behaald en de leerplandoelstellingen in voldoende mate werden bereikt.
- **Studiegetuigschrift van het tweede leerjaar van de derde graad van het secundair onderwijs:** indien ten minste één certificaat werd behaald en de leerplandoelstellingen in voldoende mate werden bereikt..
- **Diploma van secundair onderwijs:** indien de jongere in het bezit is van een getuigschrift van de tweede graad van het secundair onderwijs, ten minste één certificaat heeft behaald en de leerplandoelstellingen in voldoende mate werden bereikt.
- **Getuigschrift over de basiskennis van het bedrijfsbeheer:** indien de jongere, met uitzondering van de eerste graad, ten minste 4 schooljaren in het secundair onderwijs of in de leertijd heeft doorgebracht, en voldaan heeft aan de voorwaarden van de basiskennis van het bedrijfsbeheer.

Het succesvol afronden van de leertijd levert een erkend getuigschrift op dat toegang geeft tot de ondernemersopleiding. Het voldoet tevens aan de vestigingseisen inzake beroepskennis voor het merendeel van de gereguleerde beroepen. Vanaf 2009-2010 geldt een nieuwe regeling tengevolge van het nieuwe decreet van 10 juli 2008 voor het stelsel leren en werken.

- **Certificaat:** indien de jongere een opleiding met vrucht heeft gevolgd.
- **Getuigschrift leertijd:** indien de jongere een opleidingstraject met vrucht heeft gevolgd.

Daarnaast kan (net zoals in het deeltijds onderwijs) het **getuigschrift van de tweede graad van het secundair onderwijs**, het **studiegetuigschrift van het tweede leerjaar van de derde graad van het secundair onderwijs** en het **diploma secundair onderwijs** worden afgeleverd op basis van het slagen voor de algemene vorming en op voorwaarde dat de leerling minstens 1 certificaat heeft behaald.

Aan een jongere die een persoonlijk ontwikkelingstraject heeft gevolgd, wordt door het CDV een attest van verworven competenties binnen een persoonlijk ontwikkelingstraject uitgereikt. Het attest vermeldt op gedetailleerde wijze de stappen van het persoonlijk ontwikkelingstraject die met vrucht werden doorlopen.

5.7 Begeleiding

Voor de start van een **persoonlijke ontwikkelingstraject** moet er een gemotiveerd verslag worden geschreven door een CLB-medewerker van het desbetreffend CDO en is een resultaat van de intake, de screening, de gegevens vanuit het CLB en, desgevallend, de gegevens van de klassenraad. Minstens om de 2 maanden vindt een case-overleg plaats. Een medewerker van het CLB, een medewerker van het CDV en een trajectbegeleider van het CDO zijn hierop aanwezig.

Leertrajectbegeleiders begeleiden het traject van de leerlingen verbonden door een leerovereenkomst. Zij begeleiden ook de patroons. De leertrajectbegeleiders sluiten een overeenkomst met de **Praktijkcommissie** van SYNTRA Vlaanderen en worden ook erkend en gecontroleerd door deze Praktijkcommissie.

De pedagogische adviseurs van SYNTRA Vlaanderen zorgen voor de coördinatie van de pedagogische en didactische begeleiding van de leerlingen. Samen vormen de leertrajectbegeleider, de lesgevers algemene en beroepsgerichte vorming, de directeur van het centrum of zijn afgevaardigde, medewerkers van het CLB en de pedagogisch adviseur van SYNTRA Vlaanderen een begeleidingsteam. Dat volgt de vorderingen van de leerlingen tijdens de leertijd.

Maandelijks is er begeleiding door de cellen leerlingbegeleiding. Voor probleemgevallen zijn er begeleidingsteams. Beroeps- en bezwaarprocedures komen terecht bij de leertijdadviseur en/of de praktijkcommissie. Meer en meer spelen ook de sectoren een toezichthoudende rol inzake opleiding in de bedrijven binnen hun sector. Sinds 2007 werkt SYNTRA Vlaanderen aan een sectoraal uitgebouwd begeleidingssysteem.

De Vlaamse Regering heeft een reeks initiatieven genomen om de **band tussen onderwijs en arbeidsmarkt** te versterken en vooral de kansen verhogen voor kansarmen, en allochtonen om werkervaring op te doen.

Zo werden eind 2006 alle **sectorconvenants** vernieuwd. Daarin werd o.m. gespecificeerd hoeveel plaatsen voor werkervaringen er komen in het deeltijds onderwijs, hoeveel stageplaatsen in het voltijds onderwijs, hoeveel opleidingen er kunnen gevolgd worden, hoeveel banen gecreëerd. (www.ond.vlaanderen.be/nieuws/2006p/0602-sectorconvenants.htm).

De **startbanenprojecten** richten zich in het bijzonder tot laaggeschoolde, allochtone of kansarme jongeren die de school voortijdig verlaten hebben of hun studies na het secundair onderwijs stopgezet en daarna werkloos zijn. De doelstelling is dubbel: enerzijds die jongeren werkervaring laten opdoen en hen stimuleren tot verdere opleiding en tewerkstelling, anderzijds hen maatschappelijke relevante taken laten uitvoeren. Zo werden ze ingezet in secundaire scholen met veel probleemjongeren om te werken aan een positief schoolklimaat en aan een beter contact tussen de leraren en de allochtone of kansarme gezinnen; voor onderhoud en renovatiewerken in scholengemeenschappen; of als schoolspotter bij lokale besturen om een verkeersveilige schoolomgeving te creëren en het school-woonverkeer veiliger te maken. (www.ond.vlaanderen.be/veve/schoolspotters/situering.htm).

Netoverschrijdende **RTC's, Regionale Technische Centra** zorgen voor de onderlinge afstemming tussen onderwijsinstellingen, de VDAB, SYNTRA-Vlaanderen, UNIZO, VOKA, bedrijfssectoren en ondernemingen over de vraag naar en het aanbod van hoogtechnologische infrastructuur, apparatuur en uitrusting voor technisch en beroepsonderwijs.

5.8 Onderwijzend personeel

Het **deeltijds beroepssecundair onderwijs** is een onderdeel van het secundair onderwijs (zie 3.B).

Er wordt één vzw gesubsidieerd voor nascholing van trajectbegeleiders en trajectbegeleiders Syntra Vlaanderen. Dat nascholingscentrum zal zijn werking moeten openstellen voor alle centra binnen het stelsel van leren en werken.

SYNTRA Vlaanderen organiseert voor de lesgevers een initiële bijscholing van 120 uur, waarbij de klemtoon ligt op pedagogisch-didactische elementen. Verder worden regelmatig periodieke bijscholing georganiseerd waarbij de klemtoon ligt op vaktechnische elementen, of specifieke aspecten van de pedagogisch-didactische aanpak. Voor de patroons (die de leerjongere 4 dagen per week opleiden) bestaan de Estafette-opleidingen. Hierin wordt voornamelijk gefocust op instructies geven aan leerjongeren, coaching en conflicthantering.

Het personeel van de CDV is **contractueel** aangesteld

5.9 Statistieken

1)

DBSO	
Aantal leerlingen	6 687
Aantal CDO's, centra voor deeltijds onderwijs	47

Schooljaar 2007-2008 (Statistisch Jaarboek van het Vlaams Onderwijs); meer bronnen: zie 2.5

2)

Syntra – Leertijd – aantal cursussen, lesuren en cursisten (in 20 campussen)						
Maatschappijgerichte vorming				Beroepskennis		
Cursusjaar	Cursussen	Lesuren	Cursisten	Cursussen	Lesuren	Cursisten
2007-2008	287	34 232	4 799	1 235	95 311	5 085

Leerovereenkomsten en verbintenissen onder toezicht: 4 037

Schooljaar 2007-2008 Statistisch jaarboek van het Vlaams onderwijs

3) De 21 CDV's, centra voor deeltijdse vorming telden 303 studenten.

6. TERTIAIR ONDERWIJS

Het hogeronderwijssysteem in Vlaanderen bestaat uit hogescholen, universiteiten en associaties van hogescholen met een universiteit.

Het hoger onderwijsdecreet van 4 april 2003 hervormde de hele structuur van het hoger onderwijs en creëerde één wettelijk kader voor hogescholen en universiteiten.

Conform de bachelor-masterstructuur worden volgende soorten opleidingen georganiseerd.

- **Professioneel gerichte bacheloropleidingen** (ISCED 5B) zijn gericht op de beroepspraktijk en worden enkel door hogescholen ingericht. Ze sluiten aan bij het secundair onderwijs.
- **Academisch gerichte bacheloropleidingen** (ISCED 5A) aan hogescholen binnen een associatie of aan universiteiten zijn gericht op doorstroming naar de mastersopleiding. Ze sluiten eveneens aan bij het secundair onderwijs.
- **Masteropleidingen** worden aangeboden door universiteiten en hogescholen binnen het kader van een associatie).
- Voor verdere uitdieping zijn er bachelor-na-bachelor, master-na-master en postgraduaatsopleidingen.
- Het hoogste niveau van wetenschappelijke specialisatie is de doctoraatsopleiding. Doctoraten zijn gebaseerd op origineel wetenschappelijk onderzoek resulterend in de openbare verdediging van een doctorale thesis.

De hogescholen en universiteiten hebben zich georganiseerd in 5 **associaties**, dit zijn institutionele samenwerkingsverbanden tussen een universiteit en één of meer hogescholen.

6.1 Toelatingsvoorwaarden

Tot de **bacheloropleiding** hebben studenten toegang met een diploma secundair onderwijs, een diploma hoger onderwijs voor sociale promotie (met uitzondering van het oude diploma GPB, getuigschrift pedagogische bekwaamheid), of een buitenlands diploma of getuigschrift dat daarmee als gelijkwaardig is erkend.

Er is enkel een **toelatingsproef** voor de bacheloropleidingen in het studiegebied geneeskunde en tandheelkunde. Artistieke toelatingsproeven bestaan voor de studiegebieden audiovisuele en beeldende kunst, muziek en podiumkunsten in het hoger kunstonderwijs. Een taalproef kan eventueel ook als voorwaarde gelden.

Een academisch gerichte bacheloropleiding geeft rechtstreeks toegang tot een **masteropleiding**.

Een professioneel gerichte bachelor dient daartoe een schakelprogramma te volgen. Eventueel dient een voorbereidingsprogramma te worden gevolgd.

Bachelor-na-bacheloropleidingen vergen een diploma van bachelor. De toegang kan eventueel beperkt worden tot bacheloropleidingen met specifieke kenmerken. Afgestudeerden van andere bacheloropleidingen dienen dan een voorbereidingsprogramma te volgen.

Master-na-masteropleidingen kunnen enkel opengesteld worden voor bezitters van een diploma van masteropleiding. De instellingen kunnen de toegang verder beperken tot afgestudeerden van masteropleidingen met specifieke opleidingskenmerken.

Doctoraatsopleidingen vergen een diploma van een masteropleiding.

6.2 Studiekost/Financiële steun voor studenten

Een student die zich inschrijft voor een aantal studiepunten sluit een studiecontract met een bepaalde instelling. Het flexibiliseringsdecreet creëert drie types van **studiecontract**.

- Een **diplomacontract** is gericht op het behalen van een diploma van een opleiding of voor een volledig schakel- of voorbereidingsprogramma, met verschillende mogelijke trajecten.
- Een **creditcontract** is gericht op een creditattest voor een of meerdere opleidingsonderdelen.
- Met een **examencontract** schrijft de student zich uitsluitend in voor het afleggen van examens voor een diploma of voor creditattest.

Het **studiegeld** wordt geregeld door het decreet van 30 april 2004 betreffende de flexibilisering van het hoger onderwijs. Het bedrag is verschillend naargelang de student beursgerechtigd is of niet, naargelang de opleiding (bachelor, master, schakelprogramma, ...), naargelang de student EER-onderdaan is of niet en naargelang het aantal studiepunten. Ter indicatie enkele getallen (niet geïndexeerd): inschrijving voor ten minste 54 en ten hoogste 66 studiepunten kost minimum 445 € en maximum 505 €, (niet-beurstariefstudent), inschrijving voor een examencontract omvat een vast gedeelte van 50 € en een variabele gedeelte van 3 € per studiepunt.

Studietoelagen worden op een geïntegreerde wijze geregeld voor alle onderwijsniveaus door het decreet van 08 juni 2007. Er zijn **nationaliteitsvoorwaarden** (met specifieke voorwaarden voor niet-Belgen), **pedagogische voorwaarden** (studeren aan een geregistreerde instelling, in een erkende opleiding, met een diplomacontract en in het bezit van een studietoelagekrediet en studiepunten) en **financiële voorwaarden** die rekening houden met de 'leefsituatie' en het inkomen van de student.

Studiebeurzen worden verstrekt door openbare instanties, private organisaties en stichtingen en in het kader van Europese uitwisselingsprogramma's. Ze bestaan ook voor studies in het buitenland en voor wetenschappelijk onderzoek. Voor studenten met functiebeperkingen kunnen **speciale onderwijsleermiddelen** gefinancierd worden. Sommige private organisaties en stichtingen verstrekken ook **studieleningen**.

Doctoraatsstudenten kunnen worden gefinancierd door de universiteit als universitaire assistenten of als doctoraatsbursalen of door het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek en aanverwante fondsen. Eigen financiering kan, maar is eerder uitzonderlijk. (www.ond.vlaanderen.be/studietoelagen/).

6.3 Academisch jaar

Een **academiejaar** start normaliter tussen 1 september en 1 oktober en duurt een jaar. De organisatie van het academiejaar – met inbegrip van de vakantieregeling voor de studenten – wordt opgenomen in het onderwijsreglement opgesteld door het instellingsbestuur. De meeste hogescholen en universiteiten werken met een **semestersysteem**, waarbij het academiejaar wordt ingedeeld in twee afzonderlijke lesperiodes. Na het 2de semester volgt een zomeronderbreking met daarna de tweede zittijd, die bestaat uit enkele weken examens.

6.4 Opleidingen

Hogescholen organiseren vooral hoger professioneel gericht onderwijs, maar kunnen ook opleidingen aanbieden in het academisch onderwijs binnen het kader van een associatie. De universiteiten organiseren academisch onderwijs.

Basisopleidingen omvatten de professioneel en de academisch gerichte bacheloropleidingen alsook masteropleidingen die aansluiten bij een academische bachelor. Hun studieomvang wordt uitgedrukt in studiepunten (minstens 180 studiepunten voor bachelor, minstens 60 voor master).

Voortgezette opleidingen sluiten aan bij de basisopleidingen en omvatten minstens 60 studiepunten: een bachelor-na-bachelor en een master-na-master.

Voor de **lerarenopleidingen** zie 3.B.5.

De universiteiten en hogescholen kunnen ook **korte opleidingstrajecten** organiseren met een studieomvang van ten minste 20 studiepunten in het kader van verdere professionele vorming. Ze worden bekrachtigd met een postgraduaat getuigschrift.

De **doctoraatsopleiding** omvat naast de gespecialiseerde opleiding een origineel onderzoeksproject en de openbare verdediging van een proefschrift.

Hogescholen kunnen volgende soorten opleidingen aanbieden:

- professioneel gerichte bacheloropleidingen en academisch gerichte bachelor- en masteropleidingen binnen het kader van een associatie aanbieden in volgende studiegebieden: architectuur / audiovisuele en beeldende kunst / biotechniek / gezondheidszorg / handelswetenschappen en bedrijfskunde / industriële wetenschappen, technologie en nautische wetenschappen / muziek en podiumkunsten;
- enkel als professioneel gerichte bacheloropleidingen: onderwijs / sociaal-agogisch werk;
- enkel als academisch gerichte bachelor- en masteropleidingen binnen het kader van een associatie: productontwikkeling / toegepaste taalkunde.

Een overzicht van de opleidingen in afbouw in het hoger onderwijs vindt men op <http://www.ond.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/ho/richtingen.asp>

Universiteiten kunnen academisch onderwijs (bachelor- en masteropleidingen) aanbieden in de volgende studiegebieden

Archeologie en kunstwetenschappen	Biomedische wetenschappen
Economische en toegepaste economische wetenschappen	Diergeneeskunde
Geschiedenis	Farmaceutische wetenschappen
Godgeleerdheid, godsdienstwetenschappen en kerkelijk recht	Geneeskunde
Lichamelijke opvoeding, revalidatiewetenschappen en kinesitherapie	Taal- en letterkunde
Politieke en sociale wetenschappen	Tandheelkunde
Psychologische en pedagogische wetenschappen	Toegepaste biologische wetenschappen
Rechten, notariaat en criminologische wetenschappen	Toegepaste wetenschappen
Sociale gezondheidswetenschappen	Verkeerskunde
Wijsbegeerte en moraalwetenschappen	Wetenschappen

Een geïntegreerd overzicht van alle opleidingen is te raadplegen in het hogeronderwijsregister (HOR) zie <http://www.hogeronderwijsregister.be/>

De keuze van onderwijsmethoden en –hulpmiddelen behoort tot de vrijheid van de instellingen. Professioneel gerichte bacheloropleidingen omvatten doorgaans theorielessen, praktijklessen en een stageperiode. Deze stage ontbreekt doorgaans bij academisch gerichte opleidingen waarin de

klemtoon ligt op het theoretische luik en op onderzoek. Het gebruik van elektronische leerplatforms vindt meer en meer ingang. Cursussen en studiemateriaal dienen door de student zelf te worden betaald.

6.5 Assessment/kwalificaties

Het **Flexibiliseringsdecreet** van 30 april 2004 maakt **meer flexibele studietrajecten** mogelijk, met meer kansen op uitwisseling tussen opleidingen en instellingen, grotere differentiatie o.m. op vlak van aanbiedingsvormen en meer kansen tot levenslang leren. Het hanteert daarvoor volgende principes, waarbinnen de universiteiten en hogescholen op eigen wijze invulling kunnen geven.

- De **opleiding** is voortaan één geordend geheel van opleidingsonderdelen, afgebakende gehelen van onderwijs-, leer- en evaluatieactiviteiten gericht op het verwerven van welomschreven (deel)competenties inzake kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes. Die gehelen worden uitgedrukt in **ECTS studiepunten** waarbij één studiepunt een studielast van 25-30 uren vertegenwoordigt. Een opleidingsonderdeel omvat ten minste 3 studiepunten, met een maximum van 12 onderdelen per 60 studiepunten.
- De student heeft per opleidingsonderdeel recht op ten minste **twee inschrijvingen**, met per inschrijving het recht op tenminste **twee examenkansen**.
- Een student is geslaagd in een opleidingsonderdeel met 10 op 20. Dat levert een **creditattest** op, ongeacht het resultaat bij eventuele andere onderdelen. Het is in principe onbeperkt geldig, maar na 5 jaar hebben de instellingen de mogelijkheid een soort van 'actualiseringprogramma' op te leggen, wanneer de student het vroeger behaalde creditattest wil valoriseren met het oog op een diploma.
- Instellingen kunnen aan studenten vrijstellingen verlenen op basis van erkenning verworven kwalificaties (EVK) en/of erkenning verworven competenties (EVC).
- Ter controle van de **studievoortgang** kunnen aan studenten bij inschrijving bindende voorwaarden worden opgelegd, zoals een tussenevaluatie of een minimaal te leveren studieprestatie en kan een risicostudent na meerdere kansen geweigerd worden.

Een succesvolle bachelor- of masteropleiding levert de **graad** op van bachelor of master. De graad van 'doctor' wordt behaald na de openbare verdediging van het proefschrift. Enkel bezitters van een graad mogen de overeenkomstige titel van bachelor, master of doctor voeren. Het instellingsbestuur verleent een creditbewijs als een persoon slaagt voor een opleidingsonderdeel. Studenten krijgen bij hun diploma automatisch een Europees Diploma Supplement (Structuurdecreet van 4 april 2003).

NARIC-Vlaanderen (het National Academic (& Professional) Recognition and Information Centre) staat in voor de academische erkenning van buitenlandse diploma's hoger onderwijs en de professionele erkenning van het gereguleerd beroep van leerkracht op basis van de toepasselijke Europese Richtlijn (ER 2005/36). Het is tevens het European National Information Centre of Flanders binnen het kader van de Raad van Europa en de Unesco.
<http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/NARIC/default.htm>

6.6 Onderwijzend personeel

Voor het onderwijzend personeel aan hogescholen en het academisch personeel aan universiteiten bestaat geen specifieke initiële lerarenopleiding.

Voor de **hogescholen** bepaalt het Decreet van 13 juli 1994 het wettelijk kader voor de arbeidsvoorwaarden van het onderwijzend personeel. Het diploma van hogeschoolonderwijs van 1 cyclus is vereist voor de ambten van praktijklector en hoofdpraktijklector; een diploma universitair onderwijs of een diploma hoger onderwijs van twee cycli voor de ambten lector, hoofdlector, assistent en werkleider; de graad van doctor voor het ambt van doctor-assistent, docent, hoofddocent, hoogleraar en gewoon hoogleraar.

Voor de **universiteiten** bepalen het Decreet van 12 juni 1991 en het BVR van 1 december 1998 het wettelijk kader van de arbeidsvoorwaarden van het onderwijzend personeel. De formele kwalificatievereiste voor een lid van het **zelfstandig academisch personeel** is een diploma van doctor op proefschrift; voor het **assisterend academisch personeel** een universiteitsdiploma van licentiaat. Voor een aanstelling tot **praktijkassistent** volstaat een diploma van de tweede cyclus van het hoger onderwijs van het lange type. of een diploma dat equivalent is volgens de richtlijnen van de Europese Unie of een bilateraal akkoord.

Contractueel gezien is het onderwijzend personeel / academici werknemer in de gesubsidieerde hogeronderwijsinstellingen en een soort van ambtenaar in de gefinancierde instellingen. Het verschil tussen beide statuten is overigens klein. Het bestuur van die instellingen kan vacante betrekkingen tijdelijk of permanent toewijzen aan kandidaten. Enkel de assistenten worden steeds tijdelijk benoemd. Het academisch personeel wordt betaald door de universiteiten. Het assisterend academisch personeel is tijdelijk benoemd, terwijl het zelfstandig academisch personeel vastbenoemd is, met uitzondering van de buitengewoon hoogleraren die een deeltijdse universitaire functie vervullen.

6.7 Statistieken

Hogescholen	
Aantal inschrijvingen in hogescholen (2007-2008)	
- professionele bachelorprogramma's + 1-cyclus opleidingen	80 010
- academische bachelorprogramma's + master & 2-cycli opleidingen	24 164
Aantal hogescholen	22
Leerkrachten-studenten ratio	13,6
Kostprijs per student (2006)	6 666,06 €
Bestuurs- en onderwijzend personeel hogescholenonderwijs (aantal budgettaire full-time equivalenten) (januari 2008)	7 637
Universiteiten	
Aantal inschrijvingen in academische basisopleidingen (2007-2008)	64 372
Aantal universiteiten	7
Leerkrachten-studenten ratio	7,1
Kostprijs per student (in 2005)	14 326,61 €
ZAP, zelfstandig academisch personeel (voltijdse eenheden op 1/2/2008)	2 556,6
AAP, Assisterend academisch personeel (voltijdse eenheden op 1/2/2008)	1 730,0
ATP, administratief en technisch personeel (voltijdse eenheden op 1/2/2008)	3 887,9
Associaties	
Aantal associaties van universiteiten en hogescholen	5

België – Vlaamse Gemeenschap (2009)

Budget hoger onderwijs (beleidskredieten 2008)	1 610 935 000 €
--	-----------------

Hoger Onderwijs in beeld 2008 ; voor meer bronnen: zie 2.5.

7. PERMANENTE VORMING & VOLWASSENENONDERWIJS

De permanente vorming in Vlaanderen bestaat uit zeer verschillende stelsels:

- het volwassenenonderwijs omvat de basiseducatie (georganiseerd door CBE's, centra voor basiseducatie), het secundair volwassenenonderwijs en het hoger beroepsonderwijs van het volwassenenonderwijs (georganiseerd door CVO's, centra voor volwassenenonderwijs).
- de beroepsopleiding, georganiseerd door de VDAB in de eigen competentiecentra
- de ondernemersvorming, georganiseerd door SYNTRA Vlaanderen in eigen campussen
- het DKO, deeltijds kunstonderwijs, georganiseerd in academies voor beeldende kunst en voor muziek, woordkunst en dans.
- de landbouwvorming, georganiseerd door eigen centra
- het niet-formele sociaal-cultureel werk met volwassenen, georganiseerd door verschillende soorten sociaal-culturele instellingen.

7.1 Beleid & wetgeving

Sinds 2005 is een structurele basis uitgebouwd voor **een geïntegreerd beleid voor onderwijs, vorming en werk**, gericht op het stimuleren van levenslang en levensbreed leren en op het versterken van de aansluiting tussen enerzijds onderwijs, opleiding en vorming en anderzijds de arbeidsmarkt. De hoofdbevoegdheid voor dat geïntegreerde beleid ligt tijdens deze legislatuur bij de minister van Werk, Onderwijs en Vorming; de bevoegdheid op het vlak van sociaal-cultureel werk ligt bij de minister van Cultuur. Samen vormen beide ministers sinds 2005 het coördinerend **ministerieel Comité Onderwijs, Vorming en Werk**.

Voor de beleidsvoorbereiding werd een **orgaan Beleidscoördinatie O, V en W** opgericht bestaande uit vertegenwoordigers van het departement Onderwijs en Vorming, het agentschap Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs en Studietoelagen, de vzw DIVA, de administratie Werkgelegenheid en de administratie Cultuur. Alsook een **project Strategisch Onderwijs- en Vormingsbeleid** dat zich richt op het stimuleren van levenslang en levensbreed leren en het versterken van de aansluiting tussen enerzijds onderwijs, opleiding en vorming en anderzijds de arbeidsmarkt..

Voor de beleidsuitvoering zorgen:

- vzw **DIVA, Dienst Informatie, Vorming en Afstemming** (zie 1.6)
(<http://www2.vlaanderen.be/diva/Site/index.html>)
- vzw **EPOS** dat het Europese "Lifelong Learning Programma" (LLP) coördineert (www.epos-vlaanderen.be/)
- vzw **ESF-agentschap Vlaanderen** dat het Europees sociaal fonds Vlaanderen beheert (www.esf-agentschap.be).

Het **volwassenenonderwijs** is geheel hervormd. Het **afstandsonderwijs** wordt niet langer ingericht door het ministerie van Onderwijs, maar wordt ingebed in de nieuwe voorzieningen van het volwassenenonderwijs.

Basiswetgeving

Volwassenenonderwijs	Decreet 15 juni 2007
----------------------	----------------------

- CVO, centra voor volwassenenonderwijs - Concoritia volwassenenonderwijs - CBE, centra voor basiseducatie	- BVR 21 september 2007 - BVR 12 oktober 2007 - BVR 12 oktober 2007
Ervaringsbewijzen	Decreet 30 april 2004 - BVR 23 september 2005 - BVR 5 oktober 2007
Huizen van het Nederlands	Decreet 7 mei 2004 - BVR 22 juli 2005
Beroepsopleiding VDAB	Decreet 7 mei 2004
SYNTRA Vlaanderen - de ondernemersvorming - de voortgezette vorming	Decreet 7 mei 2004 - BVR 23 februari 1999 - BVR 4 april 2003
DKO, Deeltijds Kunstonderwijs	Decreet 31 juli 1990
Landbouwworming	Decreet 3 maart 2004
Sociaal-cultureel volwassenenwerk	Decreet 4 april 2003

7.2 Beleidsinstanties en organisaties

De Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming is verantwoordelijk voor **volwassenenonderwijs** en het **DKO, deeltijds kunstonderwijs**, het enige stelsel van permanente vorming dat zich niet enkel tot volwassenen maar ook tot jongeren richt.

Het **volwassenenonderwijs** wordt georganiseerd in 13 werkingsgebieden waarbinnen één (pluralistisch) CBE, Centrum voor Basiseducatie en netgebonden CVO's, Centra voor Volwassenenonderwijs. Binnen een werkingsgebied zorgt een consortium volwassenenonderwijs voor de onderlinge afstemming van het aanbod van opleidingen, voor de onderlinge samenwerking en deze met andere publieke verstrekkers van opleidingen voor volwassenen. Het verzorgt tevens een ombudsdienst voor de cursisten.

Het **VOCVO, Vlaams Ondersteuningscentrum voor het Volwassenenonderwijs** ondersteunt alle CBE's en die CVO's die niet ondersteund worden door de netgebonden **pedagogische begeleidingsdiensten**. Het VOCVO en de pedagogische begeleidingsdiensten zullen 20 % van de hun toegekende middelen dienen aan te wenden voor de gezamenlijk kennis- en expertiseontwikkeling in het volwassenenonderwijs. Daartoe zal een **stuurgroep** worden opgericht, samengesteld uit vertegenwoordigers van de directies en de leraren van de CBE's (3) en de CVO's (3) – aangeduid door de representatieve vakorganisaties – het VOCVO (2) en de pedagogische begeleidingsdiensten (4).

Daar de minister van Onderwijs en Vorming in de huidige regering ook minister is van Werk is hij ook bevoegd voor de **beroepsopleiding van de VDAB** gericht op werklozen en werknemers en georganiseerd door het agentschap VDAB (www.vdab.be/english/) en **de ondernemersvorming**, gericht op zelfstandigen en KMO's en georganiseerd door het Vlaams Agentschap voor Ondernemersvorming SYNTRA Vlaanderen (www.syntra.be).

De landbouwworming, gericht op de landbouwsector en de hobbylandbouw, valt onder de bevoegdheid van de Vlaams minister van Landbouw, Zeevisserij en Plattelandsbeleid. De bevoegde administratie is het Departement Landbouw en Visserij > Afdeling Duurzame landbouwontwikkeling. Die staat in voor de erkenning van de organisatoren (de erkende centra), de registratie van de lesgevers, de subsidiëring van de vormingsactiviteiten, de inspecties ter plaatse,

de visering van de getuigschriften en de betaling van de vergoeding voor sociale promotie van de deelnemers (www2.vlaanderen.be/ned/sites/landbouw/vorming).

Het sociaal-cultureel werk met volwassenen is gericht op niet-formele educatie en valt onder de bevoegdheid van de minister van Cultuur, Jeugd, Sport en Brussel. De bevoegde administratie is:

- het departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media dat instaat voor de voorbereiding, opvolging en evaluatie van het beleid
- het agentschap Sociaal-cultureel werk voor jeugd en volwassenen > afdeling Lokaal Cultuurbeleid en Sociaal-cultureel Volwassenenwerk dat zorgt voor de beleidsuitvoering.

Het steunpunt is SoCiuS (www.socius.be).

7.3 Financiering

De CVO's, Centra voor Volwassenenonderwijs worden voortaan gefinancierd/gesubsidieerd op basis van het aantal cursisten, de duur van de opleiding en de pedagogisch verantwoorde groepsgrootte. De cursisten betalen vanaf het schooljaar 2008-2009 1 € per lestijd. Voor een cursus NT2 wordt het standaardtarief een halve euro. Kansarme groepen worden geheel of gedeeltelijk vrij gesteld van cursusgelden. Cursisten die een diploma secundair onderwijs behalen in het tweedekansonderwijs zullen hun cursusgeld terug ontvangen.

De **13 CBE's, Centra voor Basiseducatie** en de CVO's, Centra voor Volwassenenonderwijs worden gesubsidieerd op basis van het aantal lesuren cursist. Het bedrag dekt de volledige loonkost en de organisatiekosten van de centra voor het volume van erkende deelnemersuren. De centra mogen de cursisten enkel de kostprijs van het cursusmateriaal aanrekenen. De centra zijn in het kader van de opleidingscheques erkend door de VDAB (www.basiseducatie.be).

De **13 concortia volwassenenonderwijs** krijgen een subsidie voor personeelskosten, werkingskosten en investeringen, op basis van het totale volume lesuren cursist gegenereerd door de bij hun aangesloten centra.

Het **VOCVO**, Vlaams Ondersteuningscentrum voor het Volwassenenonderwijs ontvangt een jaarlijkse subsidie voor personeelskosten, werkingskosten en investeringen.

Werknemers in de privésector kunnen genieten van **betaald educatief verlof** en van **opleidingscheques** (ter waarde van 250 € maximum per kalenderjaar, waarvan de werknemer de helft dient te betalen). KMO's (kleine en middelgrote ondernemingen en vrije beroepen) kunnen voor opleiding en advies beroep doen op "**KMO-portefeuille-steun**". De ondernemer betaalt 50% van de dienstverlening zelf, met een maximum van € 5000.

De **beroepsopleiding** wordt georganiseerd door de **VDAB**, een Extern Verzelfstandigd Agentschap dat grotendeels gefinancierd wordt door de Vlaamse overheid, maar daarnaast ook gelden ontvangt van de Europese Unie en inkomsten haalt uit facturatie aan werkgevers. Voor niet-werkende werkzoekenden zijn alle opleidingen van de VDAB gratis. Dit geldt eveneens voor de webleercursussen, waarbij overigens ook andere werkloosheidscategorieën in aanmerking komen voor vrijstelling van de opleidingskost. De VDAB voorziet voor werkzoekende cursisten ook een aantal vergoedingen zoals een stimulanspremie voor werkzoekenden uit ééninkomensgezinnen, een verplaatsingsvergoeding, een kinderopvangvergoeding, een verblijfsvergoeding. Daarnaast zijn er tegemoetkomingen bij 'Leren op de werkvloer', zowel de individuele beroepsopleiding in de onderneming als de instapopleiding.

Het agentschap **SYNTRA Vlaanderen** dat de **ondernemersvorming** organiseert wordt gesubsidieerd en beschikt over eigen inkomsten. Het erkent en subsidieert 5 regionale centra die een werkings- en een investeringssubsidie ontvangen. Het inschrijvingsgeld voor de cursisten verschilt per soort opleiding. Leerjongeren hebben recht op een leervergoeding en cursisten-stagiairs hebben recht op een stagevergoeding (minimaal van 467 € tot 778 €).

De academies voor DKO, deeltijds kunstonderwijs ontvangen een lesurenpakket op basis van het leerlingenaantal geteld op 1 februari van het voorafgaande schooljaar. Daarnaast betaalt de Vlaamse Gemeenschap ook werkingsmiddelen uit. Sommige leerlingen kunnen genieten van een verminderd inschrijvingsgeld. Het inschrijvingsgeld voor het schooljaar 2008-2009 bedraagt 55 euro voor jongeren (verminderd tarief: 36 euro) en 179 euro voor volwassenen (verminderd tarief: 104 euro).

De erkende centra voor **landbouwvorming** dienen jaarlijks een jaarprogramma in ter kennisgeving van het aantal uren waarvoor subsidie zal aangevraagd worden. De minister keurt de programma's goed in functie van de beschikbare begrotingsmiddelen. De centra dienen per opleiding een subsidieaanvraag in. Zij ontvangen als enige tussenkomst een forfaitaire subsidie per lesuur, die opgesplitst is in een lesgeververgoeding en een werkingstoelage. De centra bepalen zelf het inschrijvingsgeld. Aan de deelnemers van de vorming wordt een premie als vergoeding voor sociale promotie toegekend.

De instellingen van **sociaal-cultureel volwassenenwerk** krijgt van de overheid een globale enveloppe. Ze moeten deze financiering aanvullen met eigen inkomsten (zoals bijdragen van deelnemers en giften) én met provinciale subsidies (waarbij elke provincie een eigen reglement heeft), subsidies van andere Vlaamse of federale ministers (als het thema of de doelgroep van de organisatie aansluit bij een ander beleidsdomein) en Europese projectsubsidies.

7.4 Personeel

Het personeel in de **CVO, Centra voor Volwassenenonderwijs** valt onder de decreten rechtspositie van het onderwijzend personeel (27 maart 1991). Omdat het volwassenenonderwijs ten laatste tegen 2012 volledig modulair zal worden georganiseerd zal deze regelgeving worden aangepast aan de modulaire structuur. Het administratief personeel wordt gevoelig uitgebreid en het bestuurs- en omkaderend personeel zal kunnen worden aangesteld op basis van een puntenenveloppe.

De personeelsleden van de **Centra voor Basiseducatie** ressorteren voortaan onder onderwijs maar met een CODO-statuut als contractuele personeelsleden. Voor hun arbeidsvoorwaarden werd wel een specifieke cao gesloten.

In september 2007 is in 5 CVO's, centra voor volwassenenonderwijs een opleidingsprogramma gestart voor **OOV, Opleidingen voor Opleiders van volwassenen**. Het geeft een professionele vorming aan opleiders van VDAB, SYNTRA en andere organisatoren van permanente vorming en volwassenenonderwijs.

De **VDAB** beschikt over een eigen opleidingsdienst die o.a. zorgt voor de initiële en voortgezette opleiding van de instructeurs, die doorgaans als vakmensen uit de bedrijfswereld werden gerekruteerd. Daarnaast werft de VDAB ook lesgevers aan die een lerarenopleiding hebben gevolgd.

SYNTRA Vlaanderen organiseert voor de lesgevers een initiële bijscholing van 120 uur, waarbij de klemtoon ligt op pedagogisch-didactische elementen. Verder worden regelmatig periodieke bijscholingen georganiseerd.

Leraars in het **DKO** dienen over een specifiek, vereist bekwaamheidsbewijs te beschikken. Voor bijna alle vakken in het DKO zijn deze vereiste bekwaamheidsbewijzen vastgelegd. Het betreft specifieke basisdiploma's van kunstopleidingen, aangevuld met een lerarenopleiding. Sinds 1 september 2002 worden daarnaast ook voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen aanvaard (zie 3.B.5).

De opleiding van lesgevers voor de **landbouwworming** wordt via de vervolmakingsdagen gesubsidieerd door het Vlaamse Gewest. Daarnaast doen de centra ook beroep op lesgevers met een diploma van leerkracht. De Afdeling Duurzame landbouwontwikkeling zorgt voor inspecties ter plaatse.

De educatieve medewerkers in de instellingen van het **sociaal-cultureel volwassenenwerk** dienen niet over een specifiek diploma te beschikken. SoCiuS, het steunpunt voor sociaal-cultureel volwassenenwerk, biedt bijscholing aan en organiseert intervisiebijeenkomsten, collegagroepen en werkplaatsen. Speciale aandacht krijgen de thema's 'interculturaliseren' en 'gemeenschapsvorming en maatschappelijke activering'. Samen met de cel voor kwaliteitszorg Kwasimodo begeleidt het Steunpunt de toepassing van kwaliteitszorg in de sector.

7.5 Organisatie

7.5.1 Soorten opleidingsinstellingen

Elk opleidingssysteem heeft zijn eigen centra, opleidingsinstellingen of vormingsinstellingen (zie ook 7.3). Deze centra zijn verspreid over geheel Vlaanderen.

Soorten en aantal instellingen	
CVO's, Centra voor Volwassenenonderwijs (onderwijs voor sociale promotie), waarvan:	113
opleidingen op niveau secundair onderwijs	107
opleidingen op niveau hoger onderwijs	61
CBE's, Centra voor Basiseducatie	13
Campussen van SYNTRA Vlaanderen (5 regionale koepels)	24
Opleidingscentra VDAB (beroepsopleiding)	68
Academies voor deeltijds kunstonderwijs, waarvan:	167
- voor beeldende kunst	66
- voor muziek, woordkunst en dans	101
Opleidingscentra voor landbouwworming (5 algemene centra, 28 gewestelijke, 12 centra voor hobbylandbouwworming)	45
Sociaal-culturele verenigingen	57
Sociaal-culturele bewegingen	31
Volkshogescholen	13
Erkende landelijke vormingsinstellingen	26

Schooljaar 2007-2008 (Statistisch Jaarboek van het Vlaams Onderwijs).

7.5.2 Toelatingsvoorwaarden

Om toegelaten te worden tot een opleiding van de **basiseducatie** moet een cursist voldaan hebben aan de deeltijdse leerplicht (dus 18 jaar zijn). Voor de opleiding alfabetisering Nederlands 2^e taal, Nederlands 2^e taal of talen, moet een cursist voldaan hebben aan de voltijdse leerplicht,

dus op het ogenblik van de inschrijving 16 of 15 jaar zijn en de eerste twee leerjaren van het voltijds secundair onderwijs hebben gevolgd. Tot de opleidingen Nederlands 2^e taal kunnen echter voortaan ook 12- tot 16-jarige leerlingen uit het voltijds secundair onderwijs worden toegelaten, maar enkel buiten de lesuren van hun secundaire school. Die bijkomende opleiding is voor hen gratis.

Om toegelaten te worden tot **het secundair volwassenenonderwijs** moet de cursist voldaan hebben aan de voltijdse leerplicht (uitgezonderd voor de opleidingen Hebreeuws). Voor de opleidingen algemene vorming dient de cursist voldaan te hebben aan de deeltijdse leerplicht.

Alleen de Huizen van het Nederlands mogen de intake, testing en doorverwijzing organiseren en coördineren van cursisten NT2 in het studiegebied Nederlands als tweede taal die niet over een studiebewijs NT2 beschikken.

Om als cursist toegelaten te worden tot een opleiding van het **hoger beroepsonderwijs**, moet de cursist voldaan hebben aan de deeltijdse leerplicht en daarenboven beschikken over een van de volgende studiebewijzen:

- een studiegetuigschrift van het tweede leerjaar van de derde graad van het secundair onderwijs;
- een certificaat van: een opleiding van het secundair onderwijs voor sociale promotie/volwassenenonderwijs van minimum 900 lestijden;
- een diploma van: secundair onderwijs / hoger onderwijs voor sociale promotie / hoger beroepsonderwijs / hoger onderwijs van het korte type met volledig leerplan / bachelor / master;
- een studiebewijs dat krachtens een wettelijke norm, een Europese richtlijn of een internationale overeenkomst wordt erkend als gelijkwaardig met een van de voorgaande diploma's.

Zonder deze studiebewijzen kan een cursist worden toegelaten via een door het centrum georganiseerde toelatingsproef.

De **beroepsopleidingen van de VDAB** staan open voor elke volwassene -zonder onderscheid van nationaliteit. Door middel van voordelen en begeleiding worden kansengroepen in het bijzonder aangespoord om de opleidingen te volgen. Voor bepaalde opleidingen stelt men hogere toelatingsvoorwaarden en moet men tevens slagen voor selectieproeven. Sedert het schooljaar 2007-2008 zijn de competentiecentra ook toegankelijk voor scholen met hun leerlingen à rato van 72 uren per leerling en binnen een afgesproken planning.

Cursisten die de **ondernemersopleiding bij SYNTRA Vlaanderen** willen volgen moeten voldaan hebben aan de leerplicht en moeten ofwel voldoende vooropleiding hebben (bv. in de leertijd) of voldoende beroepservaring in het beroep dat onderwerp is van hun ondernemersvorming. Indien hieraan niet voldaan is, kan praktijkervaring opgedaan worden door het volgen van een aanvullende praktijkopleiding of een praktijkstage via een stageovereenkomst. Voor bepaalde opleidingen worden hogere toelatingsvoorwaarden inzake vooropleiding gesteld.

Het **DKO, deeltijds kunstonderwijs** kent een organisatiestructuur met verschillende niveaus die in een hiërarchische verhouding tot elkaar staan; men kan bv. niet met een specialisatiecursus aanvangen zonder voldoende opleiding op een lager niveau te hebben gevolgd. Op voorwaarde dat de vereiste minimumleeftijd voor de studierichting bereikt is, start een leerling in principe in het eerste leerjaar van de gekozen optie. Om naar een volgend leerjaar over te gaan, moet de leerling geslaagd zijn voor de proeven van het gevolgde jaar.

Voor de **landbouwworming** mogen de deelnemers bij aanvang van de opleidingen niet meer leerplichtig zijn.

In het **sociaal-cultureel volwassenenwerk** gelden geen specifiek toelatingsvoorwaarden.

7.5.3 Doelstellingen van de opleidingen

Het **volwassenenonderwijs** heeft als doelstelling enerzijds de cursisten de kennis, vaardigheden en attitudes bij te brengen die nodig zijn voor de persoonlijke ontwikkeling, het maatschappelijk functioneren, het verder deelnemen aan onderwijs, het uitoefenen van een beroep of het beheersen van een taal en anderzijds de cursisten in staat te stellen erkende studiebewijzen te behalen.

De **beroepsopleiding van de VDAB** stelt drie doelstellingen centraal met het oog op de levenslange en duurzame inschakeling op de arbeidsmarkt:

- het stimuleren, organiseren en bevorderen van de competentieontwikkeling en –erkenning van werkzoekenden inzonderheid door de inrichting van competentiecentra, de erkenning van de verworven competenties en de organisatie van opleidingen;
- het verschaffen, organiseren en bevorderen van beroepsopleidingen en de bijhorende begeleiding van werkzoekenden en werknemers in opleidingscentra en/of op de werkvloer;
- het toekennen van tegemoetkomingen (inzonderheid opleidingscheques) voor opleidingen.

Ingevolge de beheersovereenkomst moet de VDAB een oververtegenwoordiging van de volgende **kansengroepen** in zijn aanbod bereiken: allochtonen, arbeidsgehandicapten, ouderen, kortgeschoolden. Dit impliceert dat de competentiecentra hun processen op methodologisch vlak aan deze nieuwe klanten aanpassen met focus op een gepaste kanalenmix.

Met de **ondernemersvormingen** wil SYNTRA Vlaanderen kwalitatieve en specifieke beroepsopleidingen organiseren voor jongeren en volwassenen die een professionele loopbaan willen uitbouwen als zelfstandige of binnen de sector van de kleine en middelgrote ondernemingen en zo het ondernemerschap bevorderen als essentiële factor tot sociaal-economische ontwikkeling. Die beroepsopleidingen worden modulair georganiseerd op verschillende niveaus, met afwisseling van werk en vorming zodat de deelnemers het voor hen meest geschikte pakket kunnen samenstellen.

Het **DKO, deeltijds kunstonderwijs** komt tegemoet aan de algemene kunstzinnige belangstelling van de leerlingen, biedt de mogelijkheid tot artistieke creatie, leert kunst ontdekken en bereidt jongeren voor op het hoger kunstonderwijs.

De **landbouwworming** is gericht op allen die professioneel actief zijn in de land- en tuinbouwsector en de bedrijfsverzorgingsdiensten (zelfstandige eigenaars, hun medewerkende gezinsleden, werknemers, aannemers), bloemisten en tuinaannemers; werknemers van groendiensten van openbare besturen; erkende verkopers en gebruikers van fytoproducten en de erkende gebruikers van biociden voor gebruik in de landbouw; imkers. Voor hen die willen gaan werken in deze sectoren worden startersopleidingen georganiseerd. Voor hobbylandbouwers zijn er korte vormingsactiviteiten.

Het **sociaal-cultureel volwassenenwerk** wil bijdragen tot de evenwichtige ontplooiing van ieder individu, de ontwikkeling van competenties, zingeving en emancipatie en zo bijdragen tot cultuuropbouw, tot maatschappelijke integratie en tot de realisatie en de versteviging van een democratische samenleving.

7.5.4 Organisatieprincipes – tijd en opleidingsplaats

De voltijdse dagopleiding van de ondernemersvorming duurt 1 tot 2 jaar. De ondernemersopleiding 2- 3 jaar, met een stageovereenkomst van minstens 6 maanden. Binnen die opleidingen wordt theoretische vorming beroepskennis en bedrijfsbeheer gegeven in een centrum voor de vorming van zelfstandigen en kmo in een SYNTRA-campus. De praktijkstage gebeurt in de onderneming. De stageovereenkomst bij de ondernemersopleiding.

7.5.5 Curriculum

De **Basiseducatie** biedt cursussen aan op het niveau van het lager onderwijs en de eerste graad van het secundair onderwijs: Nederlands (NT1) (6,3 % van de deelnemersuren in 2006-2007), ICT (8,9 %), maatschappijoriëntatie (6,7 %), rekenen (2,2 %), talen (opstapcursussen Frans en Engels). Voor deze **leergebieden** gelden voortaan dezelfde **eindtermen** als die voor de leergebieden in het lager onderwijs en eindtermen en ontwikkelingsdoelen in de eerste graad van het voltijds secundair onderwijs. Ze worden vastgelegd voor het geheel van de opleidingen.

Daarnaast organiseren de centra ook opleidingen in de leergebieden alfabetisering Nederlands tweede taal (NT2) (23,2 % van het totale aanbod) en Nederlands 2^e taal (NT2) (48 % van het aanbod), op het niveau richtgraad 1 van het Europese referentiekader voor vreemde talen. Voor deze leergebieden worden te bereiken **basiscompetenties** vastgelegd. Eindtermen of basiscompetenties voor de attitudes moeten door elk centrum worden nagestreefd.

Een centrum kan zelf een voorstel van leerplan ter goedkeuring aan de onderwijsinspectie voorleggen.

Sinds februari 2006 worden alle opleidingen **modulair** aangeboden.

In **open leercentra** (2 % van het aanbod) worden de cursisten getraind in informatieverwerking en -verwerking.

Voor cursisten die niet in de mogelijkheid zijn om op regelmatige tijdstippen les te volgen in het centrum wordt **gecombineerd onderwijs** aangeboden. Dat omvat minimaal 25 % contactonderwijs naast afstandsonderwijs.

Op verzoek van derden kan het CBE ook **maatwerk** organiseren. Dit is niet-erkend gesubsidieerd onderwijs dat niet leidt tot geldige studiebewijzen.

Het secundair volwassenenonderwijs geeft opleidingen op niveau van het voltijds secundair onderwijs, uitgezonderd de eerste graad. Er zijn 31 studiegebieden met lineaire en modulaire opleidingen. Alle opleidingen zullen ten laatste tegen 1 september 2012 modulair worden. De studiegebieden talen, Nederlands tweede taal, en bijzondere educatieve noden worden ingedeeld in vier richtgraden.

Het studiegebied algemene vorming omvat het vroegere tweedekansonderwijs (TKO) gericht op volwassenen die minimum achttien jaar zijn en alsnog een diploma van het secundair onderwijs (ASO/TSO/BSO) willen behalen, maar staat ook open voor volwassenen die slechts één of meerdere vakken niet diplomagericht wensen te volgen. De lessen worden overdag en/of 's avonds gegeven. De opleiding heeft een algemeen sociaal vormend aspect hetgeen zich vertaalt in de leerinhouden en aanpak. Ook is er speciale aandacht voor de sociale vaardigheden.

Gecombineerd onderwijs (een gedeelte contactonderwijs en een gedeelte afstandsonderwijs) wordt gestimuleerd van overheidswege.

Voor de opleidingen van het studiegebied algemene vorming in het secundair volwassenenonderwijs gelden dezelfde **eindtermen** of **specifieke eindtermen** als voor de overeenkomstige studierichtingen in het voltijds secundair onderwijs. Voor de opleidingen van de andere studiegebieden in het secundair volwassenenonderwijs gelden dezelfde specifieke eindtermen als voor de overeenkomstige studierichtingen in het voltijds secundair onderwijs. De eindtermen voor het secundair volwassenenonderwijs worden vastgelegd per opleiding. De specifieke eindtermen zijn van toepassing op het specifieke gedeelte van de opleidingen, die geconcordeerd worden met de overeenkomstige studierichtingen in het voltijds secundair onderwijs.

Voor de opleidingen van het secundair volwassenenonderwijs, die niet geconcordeerd worden met overeenkomstige opties of studierichtingen in het voltijds secundair onderwijs; en deze waarvoor geen specifieke eindtermen bepaald zijn, worden **basiscompetenties** vastgelegd per opleiding. De eindtermen, specifieke eindtermen of basiscompetenties met betrekking tot kennis, inzicht en vaardigheden moeten met de cursisten worden bereikt. De eindtermen, specifieke eindtermen of basiscompetenties voor de attitudes moeten door elk centrum worden nagestreefd.

Het **HBO, hoger beroepsonderwijs van het volwassenenonderwijs** omvat beroepsgerichte opleidingen op niveau van het hoger onderwijs die niet leiden tot de graad van bachelor of de graad van master. Het HBO wordt ingedeeld in de studiegebieden biotechniek, gezondheidszorg, handelswetenschappen en bedrijfskunde, industriële wetenschappen en technologie, onderwijs, sociaal-agogisch werk.

Specifieke lerarenopleidingen die leiden tot het diploma van leraar worden georganiseerd binnen het studiegebied onderwijs door de CVO, de Centra voor Volwassenenonderwijs. Deze organiseren de **preservicetraining** in samenwerking met de instellingen of scholen. De preservicetraining wordt begeleid door een personeelslid van het Centrum voor Volwassenenonderwijs, de stagebegeleider genaamd, en een personeelslid van de school, het centrum of de instelling, dat belast is met het mentorschap. De opleiding is echter ook mogelijk via een inservicetraining die gebeurt in de vorm van een **leraar-in-opleidingsbaan (de LIO-baan)**, en wordt uitgeoefend in een of meer instellingen van het secundair onderwijs, het deeltijds kunstonderwijs en het volwassenenonderwijs. De leraar-in-opleiding wordt begeleid door een personeelslid van de school, het centrum of de instelling, dat belast is met het mentorschap. Bij wijze van uitzondering kan de cursist van de specifieke lerarenopleiding die houder is van een masterdiploma lichamelijke opvoeding een LIO-baan vervullen in het basisonderwijs (zie verder 3.B.5).

De **VDAB-beroepsopleidingen** omvatten honderden praktijkgerichte beroepsopleidingen in zowat alle mogelijke beroepsdomeinen, met daarnaast opleidingen Nederlands als 2^e taal en ICT-opleidingen. De opleidingen worden zowel tijdens werkuren als 's avonds of op zaterdagen gegeven en kunnen verschillende organisatievormen aannemen, zoals opleidingen in VDAB-opleidingscentra of bij derden, stages in ondernemingen, opleidingen in een erkend centrum, individuele beroepsopleiding in een onderneming of onderwijsinrichting, open leren, afstandslernen, en webleren.

Leren op de werkvloer kan via volgende opleidingen.

- **Cursistenstages** als vast onderdeel van elke reguliere opleiding in een competentiecentrum. Er wordt geen onderscheid meer gemaakt tussen voltooiingsstages, en alternerende stages.
- **Individuele beroepsopleiding in de onderneming (IBO)**. Dit is een opleiding waarbij de cursist door de onderneming op de werkplek wordt getraind en begeleid.

- **Instapopleiding.** Dit is een bedrijfsgerichte afwerking van een beroepsopleiding of studie (voor schoolverlaters). De opleiding duurt 2 maanden en moet starten binnen de 4 maanden na het einde van een gevolgde beroepsopleiding (georganiseerd of erkend door de VDAB) of studie (voor schoolverlaters met een diploma of studiebewijs van eerste graad ASO, tweede graad TSO, BSO, KSO, ondernemersvorming, het DBSO, alternerend beroepsonderwijs). Na de IBO en instapopleiding is het bedrijf verplicht om de cursisten een contract voor onbepaalde duur te geven.

In de beroepsopleidingen worden verschillende **onderwijsmethoden** gehanteerd al naargelang de opleiding.

- **Opleiding in groep** gebeurt onder leiding van een instructeur, op vaste tijdstippen en met een gemeenschappelijk leertraject voor de deelnemers. Het betreft dus klassikaal onderwijs (in een VDAB-centrum of in het bedrijf).
- Bij **open leren** neemt men individueel het totale leerpakket door in een VDAB-centrum of het bedrijf. Naast ondersteuning van een instructeur kan men er gebruik maken van een waaier aan leermiddelen (cd-rom, video, zelfstudiepakketten). Het betreft hier dus zelfstudie met onmiddellijke begeleiding, op afspraak, wanneer het de cursist past.
- Bij **webleren** kan de cursist rekenen op de steun en feedback van een onlinecoach.
- Bij **werkplekleren** kan de cursist beroep doen op een coach binnen het bedrijf. De VDAB heeft daartoe trouwens een Vademecum werkplekleren samengesteld en online ter beschikking gesteld.
- **Blended learning** is een mix van verschillende aanbiedingsvormen, bv. webleren in combinatie met groepsleren.

SYNTRA Vlaanderen organiseert verschillende soorten **ondernemersvormingen**.

- De **leertijd**, zie (5).
- De '**ondernemersopleiding**' duurt 1 tot 3 jaar en omvat een theoretische vorming (beroepstechnisch en bedrijfsbeheer) die kan worden gecombineerd met een stageovereenkomst van minimum 6 maanden waarbij de cursist voltijds of deeltijds een praktijkopleiding in een onderneming krijgt.
- De opleiding '**bedrijfsbeheer**' duurt 1 jaar en leidt tot een getuigschrift 'basiskennis van bedrijfsbeheer' vereist voor een vestigingsattest; de opleiding '**bedrijfsmanagement voor KMO's**' is bestemd voor bedrijfsleiders en leidinggevende functies en vereist een hogere vooropleiding.
- Gecertificeerde bijscholing waarvoor de Vlaamse overheid een specifiek diploma of getuigschrift aflevert.
- Meer dan 350 verschillende niet-gecertificeerde **bijscholing**en zijn gericht op zelfstandige ondernemers, KMO's bedrijfsleiders en hun naaste medewerkers.
- In **opleidingen-op-maat** werken opleidingsconsulenten via een stappenplan een globaal opleidingsplan uit dat aansluit bij de persoonlijke behoeften en ambities van (het hoofd van) de onderneming.

Het Deeltijds Kunstonderwijs heeft een zeer ruim en divers aanbod:

		Beeldende kunst		Muziek		Woordkunst		Dans	
		J	V	J	V	J	V	J	V
Lagere Graad	Aanvangsleeftijd	6		8 – 14	15	8		6	15
	Aantal leerjaren	6		4	3	4		6	2
	Minimum lesuren	2		3,5		1		1 / 2 *	2
	Opties	2		1 vanaf 2 ^e jaar	1 meteen	1		1	1
Middelbare Graad	Aanvangsleeftijd	12	18	12		12	15	12	
	Aantal leerjaren	6		3		3	3	3	
	Minimum lesuren	4		2 of 3		2	2	2	
	Opties	5		8		5	5	3	
Hogere Graad	Aanvangsleeftijd	18		15		15		15	
	Aantal leerjaren	4 of 5		3		3		3	
	Minimum lesuren	10 (4j.) of 8 (5j.)		2		2		2	
	Opties	29		12		4		4	
Specialisatie graad	Aanvangsleeftijd	Na hogere graad							
	Aantal leerjaren	2							
	Minimum lesuren	8							
	Opties	29							

J= jongere; V = volwassene; (*) minimum 1 lesuur/week eerste 2 jaren, minimum 2 de volgende 4 leerjaren

De inrichtende machten zijn vrij in het kiezen van de onderwijsmethoden. Er zijn dan ook geen officiële richtlijnen. In de praktijk wordt doorgaans gewerkt in kleine groepen en zelfs individuele training en begeleiding.

De **landbouwworming** biedt startersopleidingen, vormingscursussen van minimum 20 u, stages, korte vormingsactiviteiten en vervolmakingsdagen voor de bijscholing van lesgevers.

In **theoretische lessen** wordt een theoretische uiteenzetting gegeven door een lesgever en eventueel gevolgd door een bespreking of een demonstratie van de praktijk aan de deelnemer. In **praktijklessen** beoefenen de deelnemers de praktijk van het vak onder leiding van een lesgever, eventueel na een korte theoretische inleiding. Een **stagedag** bestaat uit acht uur stageactiviteit.

Ook panelgesprekken, geleide bedrijfsbezoeken, discussiegroepen e.d. kunnen gebruikt worden, mits ze geleid worden door een moderator, die de functie van 'lesgever' vervult.

Het studieaanbod van **het sociaal-cultureel volwassenenwerk** is uitermate divers; men vindt het aanbod in de databank <http://www.prettiggeleerd.be>. De methoden worden bepaald door de interventiestrategie die men aanwendt, de belangrijkste daarvan zijn:

- het opzetten van een context waarbinnen deelnemers informeel kunnen leren in interactie met anderen en/of via zelfreflectie, alsook het begeleiden van deelnemers op niet-formele wijze (d.w.z. vormen van begeleiden van leerprocessen, die niet gebonden zijn aan vooraf door derden vastgestelde programma's en eindtermen);
- het maatschappelijk activeren van mensen rond diverse kwesties en thema's van collectieve aard met het oog op integratie en/of participatie aan de samenleving;
- het stimuleren van gemeenschapsvorming en ontmoeting tussen mensen en;

- het creëren van een context waarin cultuurbeleving, betekenisgeving en de creatie van symbolen, mogelijk is en aangemoedigd wordt.

In het sociaal-cultureel volwassenenwerk ligt de klemtoon op het informele en niet-formele leren. Het omvat zowel het stimuleren van incidenteel als het intentioneel leren. Interventies en vormen van begeleiding worden niet als een overdracht opgevat van de begeleider naar het individu. De deelnemer is daarentegen een actieve partner die zowel de inhoud als de aanpak van de programma's, projecten en activiteiten, op een of andere wijze mee bepaalt.

7.5.6 Kwaliteitsbewaking

Elk Centrum voor **Basiseducatie** en Centrum voor **Volwassenenonderwijs** ontwikkelt een intern kwaliteitszorgsysteem, maar kan daarvoor rekenen op de ondersteuning van het VOCVO, Vlaams Ondersteuningscentrum voor het Volwassenenonderwijs en de pedagogische begeleidingsdiensten. Een stuurgroep zal de kennis- en expertiseontwikkeling in het volwassenenonderwijs bevorderen (zie 7.2). Het bereiken van de eindtermen of basiscompetenties zal door de onderwijsinspectie tijdens de doorlichtingen afgewogen worden tegenover de context van het centrum en de kenmerken van de cursistenpopulatie.

Voor de **specifieke lerarenopleiding** georganiseerd door de CVO's, Centra voor Volwassenenonderwijs en voor **het hoger beroepsonderwijs van het volwassenenonderwijs** zal net zoals in de hogescholen het kwaliteitscontrolesysteem van de visitatie worden toegepast (zie 3.B.5).

De kwaliteitsbewaking in de **beroepsopleiding van de VDAB** wordt georganiseerd door de VDAB zelf.

Ook SYNTRA Vlaanderen zorgt intern voor de kwaliteit van de leertijd en de **ondernemersvormingen**. Voor de leertijd worden daarvoor ook leertrajectbegeleiders en leertijdadviseurs ingeschakeld. Daarnaast wordt een zelfevaluatieinstrument toegepast. Die zelfevaluaties worden beoordeeld door een visitatiecommissie.

Voor de **landbouwwormig** staat de afdeling Duurzame Landbouwontwikkeling van het Departement Landbouw en Visserij in voor de erkenning van de organisatoren (de erkende centra), de registratie van de lesgevers, de subsidiëring van de vormingsactiviteiten, de inspecties ter plaatse, de visering van de getuigschriften en de betaling van de vergoeding voor sociale promotie van de deelnemers (zie ook 7.2).

In het **DKO, deeltijds kunstonderwijs** is de onderwijsinspectie van de Vlaamse Gemeenschap verantwoordelijk voor de kwaliteitsborging (zie ook 1.4).

SoCiuS, het steunpunt voor **sociaal-cultureel volwassenenwerk**, heeft een bijscholingsaanbod en organiseert intervisiebijeenkomsten, collegagroepen en werkplaatsen. Speciale aandacht krijgen de thema's 'interculturaliseren' en 'gemeenschapsvorming en maatschappelijke activering'. SoCiuS begeleidt ook de toepassing van kwaliteitszorg in de sector. De organisaties die gesubsidieerd worden op het decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk worden verondersteld in hun werking rekening te houden met principes van integrale kwaliteitszorg en zorg te dragen voor professionalisering en professionaliteit. De manier waarop ze dit doen vormt een onderdeel van de evaluatie van hun werking door de administratie. Het Agentschap Sociaal-cultureel werk voor Jeugd en Volwassenen beoordeelt de werking van de organisaties onder meer op basis van de jaarlijkse verantwoordingsdocumenten en d.m.v. een visitatiebezoek door een gemengde commissie. SoCiuS begeleidt de toepassing van kwaliteitszorg in de sector.

7.6 Begeleiding

De regering heeft verschillende initiatieven genomen gericht op **kansarme doelgroepen**.

- Het '**Strategisch Plan Geletterdheid**' bevat 35 acties waarin heel wat partners betrokken worden: de opleidingsverstrekkers (VDAB, SYNTRA, Centra voor Basiseducatie (CBE's) en Centra voor Volwassenenonderwijs en het leerplichtonderwijs), de werkgevers en werknemers en welzijnsorganisaties. De acties omvatten o.m. een diepgaande screening van geletterdheid en detectie van geletterdheidsrisico's, de uitbouw van geïntegreerde opleidingsprojecten rekening houdende met het geletterdheidsniveau van de cursist en gedifferentieerde acties naar de verschillende risicodoelgroepen.
- In elke Vlaamse provincie en de steden Antwerpen, Gent en Brussel werden '**Huizen van het Nederlands**' opgericht als draaischijf voor Nederlands als Tweede taal (NT2). Hun doelstelling is het optimaliseren van de dienstverlening t.a.v. anderstaligen die aan de voltijdse leerplicht voldaan hebben en die Nederlands willen leren gericht op sociale, professionele of educatieve redzaamheid. De Huizen van het Nederlands brengen het volledig aanbod Nederlands als Tweede Taal (NT2) in hun werkingsgebied in kaart, evenals de noden van anderstaligen op zoek naar een cursus. Na een professionele en eenvormige intakeprocedure (o.m. gebruik makend van een cognitieve vaardigheidstest COVAAR en instaptoetsen NT2) oriënteren zij de anderstaligen naar het meest geschikte cursusaanbod Nederlands. Dankzij een speciaal hiertoe ontwikkeld cursistenregistratiesysteem informeren zij de overheid over de bestaande behoeften, eventuele wachtlijsten, doorstroming en uitval. Alle Centra voor Basiseducatie, Centra voor Volwassenenonderwijs, VDAB-centra, Syntra, universitaire talentcentra, provinciale overheden, de Vlaamse Gemeenschapscommissie en de stedelijke overheden van Antwerpen en Gent zetelen als partners in de Huizen van het Nederlands. Elk Huis van het Nederlands sloot een samenwerkingsovereenkomst met de consortia VWO binnen hun werkingsgebied. In 2004 is ook het Vlaams inburgeringsbeleid ten aanzien van anderstalige nieuwkomers van start gegaan. De inburgeraars die tot de doelgroep van dit beleid behoren worden bij voorrang ingeschreven voor een opleiding Alfabetisering Nederlands 2^e taal en Nederlands 2^e taal, die voor hen gratis is.

In het **volwassenenonderwijs** ondersteunt het VOCVO, Vlaams Ondersteuningscentrum voor het Volwassenenonderwijs alle CBE's, Centra voor Basiseducatie en die CVO's (Centra voor volwassenenonderwijs) die niet ondersteund worden door de netgebonden PBD's (pedagogische begeleidingsdiensten). Samen dienen het VCVO en de PBD's 20 % van hun werkingsmiddelen te besteden aan gezamenlijke kennis- en expertiseontwikkeling in het volwassenenonderwijs.

Uitgaand van de noden van de cursist basiseducatie wordt een **individueel plan** opgesteld in overleg tussen de cursist en de begeleider. Het plan bevat een set eindtermen of basiscompetenties uit een opleiding van de basiseducatie. Cursisten die slechts een minimale competentieverhoging bereiken of die (tijdelijk) stagneren in het leerproces kunnen het aangeleerde op peil houden in een specifiek daartoe voorzien programma.

Een CBE kan maximaal 10 % van het aantal erkende deelnemersuren aanwenden voor de individuele begeleiding van cursisten in het kader van remediëring en logopedische begeleiding of binnen een **openleercentrum**. Dit is een speciaal uitgeruste ruimte in een centrum waar cursisten al dan niet onder begeleiding zelfstandig leren. Ter verkenning van de onderwijsbehoeften van cursisten, een exemplarische kennismaking met inhouden en werkwijzen van de opleidingen en ter stimulering van verdere vervolmaking van cursisten kan een CBE ook activerings- en keuzebegeleidingsactiviteiten organiseren.

De basiseducatie werkt samen met de VDAB, voor opleidingen basisvaardigheden op de werkvloer of voor de remediëring van rekenen tijdens beroepsopleidingen. Samenwerking is er ook met de Onderwijsstructuren en systemen voor beroepsopleiding en volwassenenvorming in Europa

centra voor volwassenenonderwijs, de ocmw's, de gemeentebesturen en andere diensten vormen de centra een netwerk.

Vanaf 1 januari 2008 kunnen **speciale onderwijsleermiddelen (SOL)** worden toegekend aan de centra (CBE's en CVO's) van het volwassenenonderwijs, met name voor doventolkenondersteuning en aanpassing van lesmateriaal voor personen met visuele beperkingen.

Inzake **beroepsopleidingen** biedt de **VDAB** aan mensen die hun eigen loopbaan in handen willen nemen loopbaandiensten aan in haar competentiecentra. Daar helpen VDAB-loopbaanbegeleiders om loopbaankeuzes te bepalen en een persoonlijk ontwikkelingsplan op te stellen. Dergelijk loopbaanadvies gebeurt vaak op vraag van de werkgever, waardoor het advies en de begeleiding van de VDAB bijdraagt tot de onderlinge optimale afstemming van de behoeften en competenties van de medewerkers en de noden van het betreffende bedrijf. Als werknemer kan men ook op eigen initiatief naar een competentiecentrum stappen.

Voor diegenen die nog geen werk hebben, biedt de VDAB de mogelijkheid tot **trajectbegeleiding**, of "jobbegeleiding op maat" die bestaat uit verschillende stappen:

- diagnose en trajectbepaling (kwalificerende intake, screening, oriëntatie, psychologisch en medisch onderzoek, profielbepaling, infosessies, vooropleiding),
- sollicitatietraining en -begeleiding,
- opleiding in een centrum,
- persoonsgerichte vorming, begeleiding naar de arbeidsmarkt,
- opleiding en begeleiding op de werkvloer,
- trajectbegeleiding en -opvolging van de verdere stappen die de werkzoekende doorneemt.

Sinds 1 januari 2006 doet de VDAB beroep op niet-commerciële en commerciële begeleidingsorganisaties om de begeleiding, opleiding en/of werkervaring van langdurig werkzoekenden te realiseren. In de trajecttendering wordt de volledige trajectbegeleiding toevertrouwd aan externe organisaties. De VDAB zorgt enkel voor de trajectbepaling.

De stageovereenkomst van de **ondernemersopleiding** SYNTRA Vlaanderen wordt begeleid door een leertrajectbegeleider. Zowel in de raad van bestuur van SYNTRA Vlaanderen als in de Praktijkcommissie (voor de leertijd) zetelen vertegenwoordigers van de representatieve organisaties van werkgevers en werknemers, middenstand en landbouw die deel uitmaken van de SERV.

In het **DKO, deeltijds kunstonderwijs** wordt het initiatief tot begeleiding overgelaten aan de academies.

In de **landbouwworming** wordt het initiatief tot begeleiding overgelaten aan de centra.

Ook in het **sociaal-cultureel volwassenenwerk** wordt het initiatief tot begeleiding overgelaten aan de organisatoren.

7.7 Assessment, accreditatie & erkenning

In 2004 werden 'titels van beroepsbekwaamheid' gecreëerd, nu **ervaringsbewijzen** genoemd.

- Het zijn bewijzen uitgereikt door een bevoegde instantie na een procedure van herkenning, beoordeling en erkenning waarbij vastgesteld werd dat de betrokken persoon beschikt over de competenties die werden vastgelegd ten aanzien van een bepaald beroep of deelberoep.
- Elk erkend studiebewijs dat de vastgelegde competenties voor een bepaald (deel)beroep omvat, wordt als ervaringsbewijs aanvaard.
- Diploma's die mede afgeleverd werden op grond van het voldoen aan specifieke eindtermen die werden ontwikkeld uit een bepaald beroepsprofiel, worden steeds geacht ten minste de competenties te omvatten die werden vastgelegd ten aanzien van dat (deel)beroep.
- Onder voorwaarden bepaald door de Vlaamse Regering worden de ervaringsbewijzen ook in aanmerking genomen bij inschrijving voor een opleiding of vorming of als werkzoekende bij de VDAB.

In het **volwassenenonderwijs** bestaan verschillende types van studiebewijzen:

- een **deelcertificaat** bekrachtigt een module in een opleiding,
- een **certificaat** bekrachtigt een opleiding
- een **getuigschrift** bekrachtigt de opleiding bedrijfsbeheer in het studiegebied handel.
- een **diploma** bekrachtigt:
 - de opleidingen economie-moderne talen, economie-wiskunde, humane wetenschappen ASO3, moderne talen-wetenschappen, moderne talen-wiskunde en wetenschappen-wiskunde van het studiegebied algemene vorming;
 - de opleiding aanvullende algemene vorming, gecombineerd met een certificaat van een door de Vlaamse Regering bepaalde opleiding van een ander studiegebied in het secundair volwassenenonderwijs;
 - een door de Vlaamse Regering bepaalde opleiding van een ander studiegebied dan algemene vorming in het secundair volwassenenonderwijs, als de cursist bij zijn inschrijving houder is van een diploma van het secundair onderwijs.
- een **diploma van leraar** bekrachtigt een opleiding van het studiegebied onderwijs.
- een diploma van **gegradueerde** bekrachtigt een opleiding van het hoger beroepsonderwijs van minimum 900 lestijden.

Het **CBE, Centrum voor Basiseducatie** organiseert per module een evaluatie. Die kan de vorm aannemen van permanente evaluatie en/of een examen.

Een **CVO, Centrum voor Volwassenenonderwijs** dient in het modulair systeem ten minste één examen aan het einde van elke module te organiseren. In het lineair systeem moet het centrum ten minste één examen voor elk vak aan het einde van het schooljaar organiseren.

Cursisten van de **beroepsopleiding VDAB** worden permanent opgevolgd en geëvalueerd in de loop van hun (modulaire) opleiding. Deelnemers kunnen een attest krijgen voor bepaalde opleidingen die ze hebben gevolgd. Bij webleercursussen bekomt de cursist, na positieve evaluatie door de coach, een getuigschrift. Dergelijke attesten hebben geen formele of wettelijke waarde; zij worden niet erkend als equivalent met de erkende studiebewijzen van de eigenlijke onderwijssector. Ze worden echter wel de facto erkend door de bedrijfswereld. Er bestaan overigens verschillende wijzen van **certificering** binnen de VDAB:

- getuigschriften die de inhoud vermelden van de delen van de opleiding die de cursist met succes heeft beëindigd;
- getuigschriften met een bijkomend certificaat van een sector, of van een bedrijf, die het getuigschrift ondersteunen als bewijs van verworven competenties;
- getuigschriften met een aanvullend wettelijk getuigschrift waardoor ze voorbereiden op een examen buiten de VDAB;
- ervaringsbewijzen.

Ook de **ondernemersvorming** van SYNTRA Vlaanderen reikt verschillende soorten getuigschriften uit.

- Cursisten die een ondernemersopleiding succesvol beëindigen krijgen een **diploma** dat beantwoordt aan de eisen van de vestigingwet zowel voor de vereiste beroepskennis als voor het bewijs van basiskennis van bedrijfsbeheer..
- Gecertificeerde bijscholingen die aansluiten op een ondernemingsopleiding leiden tot een officieel **getuigschrift** van de Vlaamse Gemeenschap.
- Niet-gecertificeerde bijscholingen (actuele thema's, taalcursussen, thema's uit bedrijfsbeheer en management, nieuwe reglementering...) leveren een **attest** van SYNTRA Vlaanderen op.

In het **DKO, deeltijds kunstonderwijs** wordt tweemaal per schooljaar een schriftelijke evaluatie gemaakt van elke leerling/cursist en meegedeeld aan de leerling/cursist en/of ouders. Het schoolbestuur kan zelf de vorm van die evaluatie uittekenen.

Binnen de academies voor Beeldende kunst worden eindproeven georganiseerd in de laatste leerjaren van de middelbare graad, de hogere graad en de specialisatiegraad. Aan het einde van de lagere graad, het vijfde leerjaar van de middelbare graad en ieder leerjaar (behalve het laatste) van de andere graden worden tussen 1 juni en 30 juni overgangsproeven georganiseerd.

Binnen de academies voor Muziek, Woordkunst en Dans vinden de overgangs- en eindproeven plaats tussen 15 mei en 30 juni. De eindproeven worden hier georganiseerd in het laatste leerjaar van elke graad; de overgangsproeven in de andere leerjaren.

Bij het succesvol beëindigen van elke graad ontvangt de leerling/cursist een **attest of getuigschrift**. Dit heeft geen 'civiel effect', maar toont enkel aan dat men een bepaald niveau aankan.

In de **landbouwvorming** wordt de evaluatie aan de centra overgelaten. De cursussen worden steeds afgesloten met een cursustest en (wanneer succesvol) een **getuigschrift**. Een succesvolle opleiding voor starter in land- en tuinbouw leidt tot **een installatieattest**, waarmee de starter zich kan vestigen op een land- of tuinbouwbedrijf met tussenkomst van het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF).

In het **sociaal-cultureel volwassenenwerk** krijgen cursisten een **leerbewijs** voor een opleidings- of vormingservaring. Een **competentiebewijs** toont aan dat een coherent geheel van competenties effectief verworven is. **Functiebewijzen** gelden als bewijs voor competenties verworven door het uitvoeren van vrijwilligerstaken of het opnemen van andere vormen van engagement.

7.8 Statistieken

Leerlingen en cursisten	
Aantal cursisten in CBE's, centra voor basiseducatie (2007-2008)	38 219
Aantal cursisten in CVO's, centra voor volwassenenonderwijs (1/9/2007-31/3/2008)	293 577
- waarvan in het secundair onderwijs (1/9/2007-31/3/2008)	270 820
- waarvan in het hoger onderwijs (1/9/2007-31/3/2008)	22 757
Aantal leerlingen DKO, deeltijds kunstonderwijs (2008)	168 066
- beeldende kunsten	58 503
- muziek, drama en dans	109 563
Instellingen	
Zie 7.5.1	
Kostprijs	
Kostprijs per student deeltijds kunstonderwijs (2008)	1 111,62 €
Kostprijs per student volwassenenonderwijs (2007)	755,21 €
Personeel 2008	
Bestuurs- en onderwijzend personeel secundair volwassenenonderwijs (aantal budgettaire full-time equivalenten)	4 147
Bestuurs- en onderwijzend personeel hoger volwassenenonderwijs (aantal budgettaire full-time equivalenten)	723
Bestuurs- en onderwijzend personeel DKO (aantal budgettaire full-time equivalenten)	3 885
Onderwijsbudget 2008	
DKO, deeltijds kunstonderwijs	183 592 000 €
VWO, volwassenenonderwijs	299 939 000 €

Schooljaar 2007-2008 (Statistisch Jaarboek van het Vlaams Onderwijs); meer bronnen: zie 2.5.

Beroepsopleiding VDAB (aantal beëindigde opleidingen in 2007)	werknemers	werkzoekenden
Module 4: beroepsspecifieke opleiding in VDAB-centra	50 828	56 714
Module 5: persoonsgerichte vorming in VDAB-centra	76	9 202
Module 2: oriënterende opleiding in VDAB-centra		17 020
Module 3: sollicitatietraining en -begeleiding in VDAB-centra	274	10 098
Beroepsgerichte opleidingen voor werknemers op vraag van bedrijven en instellingen	48 522	
Beroepsgerichte opleidingen op vraag van de individuele werknemer	2 656	

(VDAB Kerncijfers 2007); meer bronnen: zie 2.5.)

Uitstroom trajectwerking VDAB 2007 uitstroom uit werkloosheid

Totaal aantal afgesloten projecten	81 322		
Uitstroom uit werkloosheid	57 852		
Uitstroompercentage	71,1 %		
Uitstroomdoelgroep	Aantal afgesloten	Aantal uitgestroomd	% uitstroom naar werk

	trajecten	naar werk	
Alloctonen	15 121	7 480	49,5%
Arbeidsgehandicapten	8 674	3 899	45,0%
Kort-geschoolden	37 319	19 302	51,7%
Ouderen	2 868	1 345	46,9%
> 1 jaar werkloos	19 181	9 408	49,0%

Bron: VDAB Kerncijfers 2007 **Fout! De hyperlinkverwijzing is ongeldig.**

SYNTRA		
Ondernemersopleiding 2007-2008	Bedrijfsbeheer	Beroepskennis
Aantal cursussen	597	4.021
Aantal cursisten	6.303	25.535
Lesuren	40.364	305.457
Stageovereenkomsten en –verbintenissen onder toezicht: 803		

(Schooljaar 2007-2008 (Statistisch Jaarboek van het Vlaams Onderwijs); meer bronnen: zie 2.5.)